

279730

0

No. 1.

Anul II.

OBSERVATORUL
 REVISTĂ
 DOCUMENTARĂ
 CULTURALĂ - SOCIALĂ
 RELIGIOASĂ
 CUPRINSUL

Modernitatea lui Augustin din Tagaste — P. Barral
 Guvernarea și partidele politice — — — — — Dr. Ion Selagianu
 Călătoria mea la Roma — — — — — Păr. Voștinar

BCU Cluj / Central University Library Cluj

IDEE OAMENI ȘI FAPTE

Viața în streinătate

Renașterea culturii creștine în Franța — Vh.
 Evoluția Femeii în China — — — — — Codreanu

Buletin literar

Oglinda fermecată — — — — — A. Micu

Istorie și Arte

Efectivele francmasoneriei — — — — — G. La Brèche

Schițe

† Emilia dr. Rațiu — — — — — I. Georgescu

CRONICA LUNARĂ

Răboj — — — — — Senex

Cărți și reviste

Giovani Papini: Viața lui Isus — — — — — P. Morand

VIATA RELIGIOASĂ

Chestiunea romană — — — — — T.
 Menirea socială a bisericii — — — — — Leo XIII.

DOCUMENTAȚIE

Dapa în raport cu Românii — — — — — M. Theodorian-Carada
 Statul — — — — — (Le Fur) Dr. I. S.

EFEMERIDE.

Biblioteca Universității Regale Ferdinand I.
 din CLUJ.
 Nr. 7771930.
EXEMPLAR LEGAL.

Observatorul

Beiuș.

Anul II. No. 1.

Martie 1929.

„Când o idee încetează de a entuziasma tineretul, ea moare“
(Sembat)

*

„O idee falsă la 18 ani e atât de chinuitoare și primejdioasă, ca și o imagină obscenă în perioada primei adolescențe“.
(Maurras)

Modernitatea lui Augustin din Tagaste

În luna lui August din acest an, se vor deschide la Cartaginea, oraș din Numidia, în care este înmormântat, serbările aniversare ale Sfântului Augustin. Vor ținea un an întreg, deoarece episcopul din Hippona a încetat din viață în 28 August 430, dar pe lângă acest motiv un an nu este mult pentru a ne reaminti sărbătorește de unul dintre cele 4 sau 5 capete cu cari umanitatea noastră se poate fâli. Îl ținem pe Augustin drept o mândrie umană universală împreună cu Aristote, Platon, Pavel de Tarse, Toma de Aquino.

Dacă Augustin n'ar fi apărut pe pământ ni-ar lipsi ceva din spiritualitatea noastră, din mentalitatea noastră, din intelectualitatea noastră. De fapt de atunci parcă s'a închis era acestor spirite gigantice universale, și nu ne putem mângăia, spunându-ne că viitorul are să ne fie mai dăruitor de genii, deoarece vedem că în privința genilor tot mai mult sărăcește lumea. Nu-ne vine să credem chiar că condițiunile fiziologice în care îmbătrânim azi, ar fi cu puțință să fie prielnice unei redeștep-

tări intelectuale, pe care am putea'o pune în comparație cu epoca unui Aristote, unui Augustin sau bună oară cu sec. al XIII. „*Uriși erau pe pământ în vremurile acelea*“ ... dar au și murit.

Harnack care nu era, pe cât îl cunoaștem, prea favorabil gânditorilor catolici, nu se îndoiă să scrie despre Augustin că „după Pavel din Tarse nu află în întreaga lume intelectuală, un cap mai mare ca episcopul din Hippone, înmormântatul nostru din Cartaginea. Că sfântul Pavel ocupă primul loc, nu e mirare: învrednicit cu propagarea învățurii lui Hristos printre învățații din Corint și din Atena, să nu și uităm că situația asta de căpetenie o datorește el „*acest mic evreu din Tarse*“ cum spunea desprețuitor Renan, întâlnirii ce o avuse cu Isus pe calea Damascului. Chiar el rămâne orb câteva zile de atâta lumină primită, dar tot o dată mintea lui primește o ne mai pomenită îmbogățire intelectuală și spirituală, încât el va putea lumina pe frații săi, fiind numit pentru aceea doctorul națiunilor „*doctor gentium*“.

Nu e mai puțin adevărat, cât privește pe sfântul Augustin că din ora ce el a *luat* cartea și a *citit* „*tolle lege*“ precum îi porunci ingerul în grădina din Milano, de atunci el a fost pus ca o lumină pe policandru spre luminarea *cetății lui Dumnezeu* (*civitas Dei*).

Să ne fie îngăduit să notăm aci, că nu e un slab subiect de mirare, văzând săraca carte a Evangheliei, de abia 50 de pagini, volumaș care pe prețul de tipar de azi, chiar pe hârtie de lux, n'ar face mai mult de una sută lei, ba mai mult, fără pretenție literară, fără stil, fără atracție bătaoare la ochi din care se face succes de librărie, fără reclamă, văzându-o, zic, suscitând pe lângă

toate edițiile ei, în toate limbile și dialectele de pe pământ, pe lângă toate cărțile de critică, de filologie, de istorie, de exegeză asupra ei, cari umple astăzi biblioteci mari—o literatură întreagă, filozofică și teologică, în care operele lui Augustin ocupă rangul întâiu.

Dar ce are a face scriitorul acesta din sec. al IV după Hristos, cu noi oamenii din sec. al XXlea, timpul cel mai *modern* dintre toate, cum o știm cu toții, filosoful cu amatorii de sport pe cum suntem noi, teologul cu acești neștiutori ai catechismului celui mai simplu?

La această întrebare am putea răspunde deja pe scurt că *trăim din el*, ca și din învățătura Evangheliei, fără chiar să ne gândim la asta, precum, fără băgare de seamă, organismul nostru trăiește din oxigen și hidrogen cari ne inconjoară. Doctrinei lui filosofică, teologică, ba și literară, mai ales în privința sensibilității noastre, îi putem aplica cuvintele ce le scrie P. Bourget despre doctrina Evangheliei. «...Când ne gândim la ce adâncime s'a infiltrat creștinismul în sensibilitatea noastră, și în ce măsură arta noastră modernă e împregnată, cu tot ce ar face să se deprindă din el, cum să nu fim mișcați de idea că iată (în catacombe) lucrătorii dela ora primă, aceia în ființa căroră s'elaboră credința, ce mai târziu a făcut singură posibilă un Dante, un Michail Angelo, un Pascal, chiar și un Goethe — căci Faust oare ar exista fără creștinism? — un Musset, deoarece unul dintre capo d'operele sale, este începutul lui Rolla, cu celebra apostrofă către Hristos»¹.

Și în privința asta, opera lui Augustin—vre'o sută de volume, reflectându-se la toate obiectele, de cari se

Sensations d'Italie p. 97.

poate interesa mintea omenească: teologie, filosofie, literatură, istorie, muzică scl. și încă într'un mod până acum neatins — a fost și este pentru spiritele care'l urmează un izvor nesecat de gândiri și reflexi. Numai cu o propozițiune a lui, te poți alimenta sufletește o zi întreagă. Doctor al pietății creștinești, *teologia mentis et cordis*, el este și modelul neîntrecut al scriitorilor moderni, prin sensibilitatea sa, care e atât de apropiată de a lor, mă gândesc aci la cartea sa „*Confessiones*“ (mărturisiri) cea dintâiu într'un gen — îndeosebi gingaș — care este azi la modă. În a sa „De civitate Dei“ (cetatea lui Dumnezeu) a încercat și a reușit pe deplin cea mai splendidă sinteză a Istoriei, pe un plan de tot transcendentă pe care numai un geniu putea să-l delinieze. — Să nu uităm că Bossuet care se pricepea la o astfel de cumpănire, a zis despre Augustin că este cel din urmă grad al inteligenței de care omul e capabil. — Sunt prea strâmte limitele unui articol să se poată desvolta chiar și pe scurt toate aspectele, toate tendințele fizionomiei lui Augustin și a căuta cum le vedem transpuse, deliniolate, în fizionomia inteligenței moderne.

Dar aceste rânduri le considerăm ca florile modice de iarnă pe care le-am injghebat pios pe mormântul unui părinte. În acest an iubilar trebuie să mai revenim.

P. BARRAL.

Guvernarea și partidele politice

de Dr. Ion Sălăgiașu.

Autori consultați: Roger Cruse în lucrarea *L'Hypertrophie de l'Etat*, Delos, Leman, Marcel Prelot, Ioseph Danel și Mgr. Beaupin în *La Société internationale*, René Hubert în *Le principe d'autorité dans l'organisation démocratique*.

Numeroasele experimentări guvernamentale ale statelor, cari după războiul mondial au fost obligate să-și înjghebeze condițiile unei activități economice-culturale normale cu cadrele vechi peste cari a trecut spasmodica tenziune a unei producțiuni războinice, iar altele în cadre noi, centripetale din toate punctele de vedere, preocupă tot mai imperativ și intensiv prin nevoia pe care o simte întreaga societate umană de a se revedea eliberată odată, de echivocul, mai bine de minciunile convenționale ale organismelor sale politice.

Crizele politice, se prezintă astfel la unele popoare, cași începutul unei minciuni, peste învățăturile căreia trebuie să treacă pentru a putea aprecia valoarea adevărată a unui regim nedechizat. Este experiența atât de îndelungată și dureroasă a Rusiei sovietice, care pretinde a fi realizat superlativul tuturor directivelor pe care le poate avea un stat, în vreme ce populația ei moare de foame și ahtiază libertatea pe care a avut-o sub regimul *absolutist* al țarismului.

În alte state Italia, Spania bunăoară, dictaturile par a încheia perioada unor minciuni democratice, „pentru că, dacă e nevoie ca democrația să fie organizată, nu mai puțin se impune ca organizarea aceluia să fie democratică“, (vezi Hubert op. cit.) ceea ce nu a fost realizat în aceste două state de guvernările anterioare. Dictatura regelui Alexandru — instituită mai recent — în Iugoslavia nu face altceva de cât continuă epoca unei minciuni în aceea țară, minciună care vrea să mușamalizeze entități etnice, religioase economice.

În același timp dictatura regelui Alexandru este nemiloasă cu partidele politice. În acest stat care în noua extindere geografică de după războiu a fost obligat să-și schimbe însăși numirea pentru a

corespunde conglomeratului etnic din care e format, unele partide politice, în special partidul țărănesc-croat, se identifică în întregime cu aspirațiile etnice cărora regele Alexandru — cu popularitatea, se zice, imensă pe care o are — vrea să le corespundă prin desființarea cadrelor lor de luptă. Poate că aceasta experiență guvernamentală să reușească admirabil spre mulțumirea tuturor, căci în cele din urmă nici un stat nu e cununoscut pe vecie cu sistemul parlamentar care își are și el neajunsurile, farzele și păcatele sale și care este legat indisolubil de politica de partid.

Vedem așadar că toate aceste state cari prezintă cazuri tipice, poate prea avansați pentru era parlamentară pe care o trăim, sunt pradă partidelor politice sau credem că sunt salvate de ele. De unde această considerabilă putere a partidelor în viața de stat? Nu este oare o amenințare permanentă a specificului național, a progresului omenesc în general, un partid puternic și neconciliant? Întrebări la cari vom încerca să răspundem.

BCU Cluj / Central *University Library-Cluj

Indată ce zângănitul de arme a încetat, și fiecare privind în jurul său a văzut cu ce s'a ales din gigantica măsurare de puteri, Europa întreagă a fost cuprinsă de o febrilă legiferare fundamentală. Un fenomen unic în istoria omenirii, putem să considerăm, aceasta concomitentă legiferare în diferite țări a legilor lor fundamentale. Aproape toate statele Europene cari au participat la război și-au schimbat constituțiile lor. Unele silite de schimbările cari au intervenit în structura lor teritorială, altele de schimbările sociale prin cari au trecut. Astfel avem cazul României, Iugoslaviei, cari au fost obligate să-și redacteze noi constituții pentru noile lor extinderi; cazul Germaniei, Austriei, cari devenind republici aveau nevoie de o constituție republicană și în fine noile state înjghebate, Cehoslovacia, Polonia, Țările Baltice cari deasemenea și-au redactat constituțiile lor foarte avansate și extrem de variate de la stat la stat. Vom găsi astfel unele constituții — bunăoară cea germană — cu un aparat extrem de democratic și prin aceasta greoi și plictisitor chiar, pentru cetățeni. În altele puterea președintelui de republică e mai directă și mai eficientă, în toate însă se evidențiază triumful unei ideologii — ideo-

logia democratică — căreia îi corespunde în mod eminent sistemul parlamentar — plebiscitar.

Veți înțelege astfel de ce am avut nevoie de aceasta circumscrisă introducere la materie, atunci când și Dvoastre o știți foarte bine că parlamentarismul are nevoie din păcate, și există prin partidele politice, iar astăzi parlamentarismul e codificat mai mult cași oricând, el este presupus la bazele oricărui stat civilizat.

Parlamentarismul din zilele noastre este epidemic. Prin faptul că concepția Aristoteliană a statului — comunitate izolată în sine însăși — a căzut, mai departe însăși concepția Sfântului Toma d'Aquino („o societate care procură membrilor săi binele complex vieții umane“ *vezi la Soc. internat. pag. 30*) fiind insuficientă pentru expunerea, în sine, a acestui bine complex urmărit de membrii societății umane — căci suntem obligați a ne extinde până aci — din acest fapt zic, vom găsi ușor explicarea generalizării pe întreg rotogolul pământului a parlamentarismului.

Există la baza acestei pretinse guvernări a poporului prin sine însuși o speculă, destul de ordinară de multe ori, a naivității acestuia. Într'un articol care are onoarea să se bucure de ospitalitatea acestei reviste, intitulat „Statul, teoriile noi și doctrina Bisericii“ și care este redarea fidelă a ideilor distinsului profesor Le Fur dela univ. din Paris, am arătat cât de puțin se poate vorbi de o reprezentanță națională. Și cât de mult intervine imaginația și entuziasmul în tot ce ține de această chestiune. Deja Rousseau a spus-o că deci momentul în care poporul este reprezentat, reprezentanții lui sunt aceia cari dețin ceiace se numește puterea directă în stat. Poporul este stăpân al destinelor sale numai în cele 24 sau 48 ore cât corpul electoral e convocat să-și depună voturile. În fața celor două tendințe cari perturbă întreaga viață socială — tendința individualistă și cea de hipertrofie etatică — numai în această înfină parte de timp, — el este arbitru, și chiar și atunci ce arbitru!

Și chiar aci intervine rolul partidelor politice. Idealul, și aceasta va rămâne pentru totdeauna într'un domeniu utopic, pe care nici odată nu-l va ajunge societatea politică, ar fi abolirea serviciilor pe cari le fac partidele politice corpului electoral chiar în vederea acestor 24 sau 48 ore decisive. Căci în definitiv ce este

partidul politic pentru marea masă a electorilor. Este o organizație socială care nizuște a pune mâna pe guvernare, pe aceia putere din stat care revine poporului. Dacă nizuințele lui nu ar fi aceste, partidul politic ar putea bine să fie o ligă de studii sociale, de apărare chiar a unor drepturi, a unor privilegii. Este deasemenea „imposibil a concepe partid politic care să voiască a rămâne sistematic în opoziție“ (vezi Hubert op. cit.) adevărat să se mărginească la un rol de critică și de dezavuare denegându-și orice criterii constructive. „Astfel autoritatea statului nu o formează înstituirea și existența legii abstracte — cum o dorea Rousseau, nici misiunea oamenilor predestinați să guverneze cum o înțeleg tradiționaliștii și faciiștii ci reprezentanții succesivi la putere ai partidelor anonime, multiple și mobile“. (Hubert op. cit.). Iese din cadrele acestui articol, a arăta în ce măsură aceasta alternare la putere a partidelor, e sprijinită în autoritatea ei pe scheletul stabil al administrației.

Partidele politice dețin, puterea în virtutea încrederii de care se bucură în fața alegătorilor lor, iar aceasta încredere o păstrează în vederea realizării unui program de guvernământ. Cel mai delicat aspect al vieții parlamentare îl prezintă chiar chestiunea programului de guvernământ al partidelor. Acest program poate să compromită de multe ori pe unii sau pe toți factorii cari întervin în sistemul parlamentarist, fie aceia electorii, aleși și în fine partidul însuși.

Am spus-o mai sus că fiecare partid politic trebuie să-și formuleze programul său pozitiv. Acest program trebuie să se inspire cât mai realist. Înțelegem prin aceasta că programul trebuie să țină seamă de ceiace este posibil de realizat, guvernând partidul care îl militează. Avem în aceasta privință experiența atât de eloquentă alui Louis Blanc cel cu atelierile naționale franceze. Ajuns odată la putere s'a convins cât de ușor e să promiți și cât de greu să-ți respecti cuvântul dat. Atelierile lui naționale — care au fost o ultimă licărire a utopismului socialist — s'au transformat înainte de ce s'ar fi închis, într'un cuib al lenei și îndolenței. Cei cu lozinca, „cine nu lucrează să nici nu mânânce“ voiau să mânânce fără ca să lucreze.

Ba în interesul trainiciei și a unei popularități indestructibile și justificate, un partid ar trebui să promită mai puțin de cât într'adevăr ar putea să realizeze. Aceasta din cauza regulei care e contrarie: adică nici un partid politic nu-și realizează programul atunci când guvernează.

Ceiace dă partidelor politice caracterul care le diferențiază între ele este chiar programul. Două partide politice cu același program de guvernământ nu este logic ca să existe, iar existând unul sau altul dintre ele este o înighebare hibridă, care în cele mai multe cazuri servesc numai intereselor și ambițiilor unor persoane. Cei zece ani din urmă de politică românească ne-au dovedit cu vârf și îndesat aceasta.

Programul de la partid la partid să se diferențieze așa de mult, atât de fundamental încât să justifice însași existența și caracterul aparte al acelor partide. Aceasta diferențiere poate ca să se mărginească la o singură chestiune, dar aceia trebuie să fie vitală, esențială, pentru întreaga viață de stat sau națională. O separațiune a Bisericii de Stat, o politică economică închisă sau deschisă, o reformă judecătorească, sunt tot atâtea puncte cari pot să diferențieze justificativ, două programe cari de altfel sunt absolut identice. Iar consecința logică a neisbutirii realizării programului propriu, fiind la putere, este demisionarea acelu partid de la conducere și nu adoptarea și însușirea punctelor esențiale din programele celorlalte partide.

Acesta ar trebui să fi raportul dintre programele diferitelor partide. Din păcate însă, partidul e format din alegători și aleși și din deregătorii lui mai înalți. Există deci o legătură mult mai delicată, care intră în domeniu psihologic social și individual, ba Hubert zice și geografic, decât acel raport pe care-l văzurăm mai sus. „Pot să existe unele trăsături ale temperamentului etnic, unele influințe supraviețuitoare ale spiritului religios, unele uzanțe locale, altele guvernamentale cari predispun la o diferențiere a crezului politic. In totdeauna repartitia geografică a clientelei de partid oferă o mai puternică consistență de cât repartitia socială în cadrele de clase. Ba am putea crede că partidele corespund mai mult bazinelor fluviale de cât nucleelor sociale. Urmează de aici că atunci când un partid se extinde asupra mai multor re-

giuni destul de diferite, ideologia sa nu va avea întotdeauna și în mod absolut aceeași semnificație și înțeles în toate aceste. Socialismul va avea nuanțele sale speciale — zice Hubert — după cum îl vor interpreta viticultorii din Herault sau țesătorii din Roubaix. Radicalismul e întotdeauna mult mai conzervator la sate decât la orașe“. (op. cit. Hubert).

De unde acest rol important al geografiei în repartitia partidelor? Eu caut să mi-l explic prin condițiile de existență atât de uniforme pe cari le oferă conviețuirea pe același teritor. Pentru că în această chestiune departe de a putea vorbi numai despre suprafață, ar trebui să facem și nițică geologie iar în unele privințe chiar un studiu atmosferic. Iată cași exemplu alegătorii unui ținut minier, sau alți ai unei regiuni bogate în var. Se va bucura de încrederea celor dintâi acel partid politic care le promite ridicarea salariului, reducerea oarelor de muncă. în fine un program pronunțat socialist, dacă nu vrem să-l numim de echitate socială. Dar ia să încerce a câștiga simpatiile celor de al doilea un partid care le va vorbi de sechestrarea de către stat a dreptului lor de liberă extragere a varului din grotlele din jurul satului sau cătunului lor! Să presupunem mai departe într'o regiune climaterică, propaganda cu un program politic care prevede imposite speciale asupra atelierilor, birjarilor și ghizilor! Vă puteți imagina reușita! Și cu cât o țară prezintă mai numeroase variații de această natură, partidul va fi nevoit mai mult să se acomodeze lor. Va trebui să promită aci ceiace a trecut sub tăcere dincolo sau — și acesta este modul de scăpare a tuturor partidelor — în cele din urmă se va mărgini la agitarea unor vagi noțiuni de virtuți colectivi sau individuale: spre pildă, muncă, cinste, legalitate, dreptate, ordine etc. Partidul are să lupte așadar cu egoismul cetățenilor alegători pentru că aceștia de multe ori, fără înfime excepții, sunt mai întâi comercianți, meseriași, plugari, intelectuali, minoritari, majoritari, de o confesiune sau de altă și numai chiar la urmă cetățeni. Iată cum rolul de intermediar, jucat de partidele politice între alegători și parlament face ca să se niveleze unele asperități cari decurg din contrarierea intereselor cetățenilor. Atunci când cetățenii nu ar fi îngrijorați în alegeri, numai de marile interese ale statului sau națiunii nici nu ar mai fi vorbă de partide politice. Ele ar dispărea în

fața unanimității de vederi, dar cum balanța intereselor în cumpănă astăzi, oscilează vertiginos, trebuie să ne resemnăm în această ordine a lucrurilor umane.

Acel partid politic care de rea credință promite lucruri și reforme pe cari știe că ajuns la putere nu le va putea realiza, face ceiace se numește demagogie. Într'o măsură oare care fiecare partid face propagandă demagogică și aceasta fără ca să o intenționeze, de multe ori. Aceasta demagogie este cauzată de elementul mai întotdeauna inferior, mediocru, din care sunt recrutați propagandiști politici. Nu orice stofă de om se pretează la rolul de propagandist (nu leader), corifeu politic. „Regula este în general că politica își recrutează agenții printre mediocri, tuturor profesiunilor“ zice Hubert. „Când un om de reală valoare parvine a se impune sufragiului universal, aceasta o face de regulă la sfârșitul carierei sale și când cu o ultimă iluzie el n'a pierdut încă ambiția de a juca un rol pe una dintre scenele cele mai brilante“. (vezi Hubert op. cit.) Dar, viața partidelor nici nu se poate sprijini în realitate pe aceste elemente.

Fiecare partid viabil trebuie să aibă oamenii săi desinteresați, cocoțați în funcțiile sale cele mai înalte pentru a fi văzuți bine de întreaga opinie publică. Iată ceiace se numește raportul dintre partid și exponenții săi. Cu cât mai mulți exponenți cinstiți cu atât mai mulți aderenți. Cu cât mai mulți ariviști feroci și dornici de grăbită căpătuială cu cât mai sigură impopularitatea acelei înjghebări. Acești din urmă însă sunt întotdeauna atât de inteligenți în cât să se ascundă după paravanul celor dintâi. Un mare viciu al organizațiilor de partid e acesta! De multe ori programul însuși, directivele chiar sunt sacrificate în fața unui gest neronic al unui pipernicit și mediocru om de societate, cultură sau onoare. Partidele își dau foarte bine seama de pericolul care le amenință din partea acestor călăi ai conștiinței naționale și din aceste motive vedem vânătoarea atât de înverșunată care se angajază întotdeauna când e vorba de a câștiga aderența unui om fără dată — om despre care se presupune că numai idealismul, iubirea de neam și mila pentru nenorocirile omenești îi ordonă ținuta sa politică.

În fine există strânsă legătură între programul de partid și

marile interese ale statului. Interesele de stat sunt influențate și condiționate de infiniți factori concomitenți sau subsequenti.

Cunoaștem cele 3 elemente cari sunt necesare pentru a putea afirma existența unui stat: populația, teritoriu și puterea de stat. Marile interese ale statului sunt dependente de acestea. Ele necesită întărirea populației și totodată întărirea puterii de stat asupra unui teritor care în urma acestei întăriri trebuie să fie păstrat în extinderea pe care o are, sau va trebui să fie extins mai mult. Programul partidului politic va trebui deci aci referitor să țină seamă de vitalitatea națională pe care trebuie să o alimenteze, încurajeze și nu atrofieze. Toate partidele politice cu un program compromișător în această privință — fiind conduse de obscure idei de libertate individuală, de dreptate socială, luptă de clasă etc. — după ce l'au experimentat fiind la putere n'au făcut altceva de cât l'au abandonat și fără scrupule și-au însușit ideile pentru triumful cărora au luptat chiar adversarii lor politici. Ce face partidul comunist rus stăpân la el acasă astăzi, dacă nu cel mai cras imperialism și cea mai deșantată propagandă rusească? Ce face marea democrație nord-americană, moașa pactului Kellogg pentru pacea perpetuă, dacă nu același lucru iar astăzi cu ideia comercializării despăgubirilor germane se pregătește să mai beneficieze și a doua oară de pe urmele marelui război? Ce fac celelalte mari democrații apusene cari propovăduiesc natalitate, cari se închid egoist, iredent, în cadrele amorului lor național cari visează războiul de revanșă numai și numai pentru a nu ști ele cele umilite și nu pentru triumful ideilor democratice cari cer asistență, devoțiune și dacă s'ar putea și iubire internațională? Este evident așadară că guvernarea nu poate să-și piardă nici odată caracterul ei național. Acel partid politic care vă asigură că el — fiind la putere — va ști să facă altceva de cât naționalism, vă vorbește bazaconii, chiar reformele sociale realizate de un partid care a triumfat propagându-le, nu sunt altceva de cât progres național, întărirea elementului cetățenesc care întră în entitatea de stat. Pentru că o reformă presupune ceva mai bine, eliminarea unei anomalii, unei nedreptăți.

Vedem așadar cât de indisolubil e legat programul partidului de marile interese ale statului. Acest program va trebui să fie de

o senzibilitate seismică pentru toate perturbațiunile marelui vulcan care este națiunea.

Astfel programul de partid va trebui să cunoască în totdeauna ce este mai urgent de realizat în viața de stat — pentru a nu compromite existența momentană și viitoare a aceluia. Un program de partid trebuie să fie o carte sfântă națiunii. Să se înspire din trecutul ei, să trăiască cu prezentul ei și să muncească pentru viitorul ei. Aici programul de partid, cu precauție și cu echitate, va trebui adeseori să treacă peste exigențele particulare peste aderențele interesate, pentru a se menține cristalizat în vederea împlinirii unor timpuri când oamenii îl vor înțelege, dacă nu vreau să înțeleagă atunci când nevoia o impune

Și chiar pentru aceasta un program de partid nu poate să conțină generalități numai. E frumos ca pe frontispiciul lui să le găsim gravate, dar în cadrele lui va trebui să găsim amănuntul, preocupățiunea detaliată din care să se evidențieze că aceea generalitate de pe frontispiciul lui a fost înscrisă numai după ce s'a întărit convingerea că realizarea ei e posibilă, e necesară și salutară.

Ușor programul partidelor politice a ajuns odată la putere, intrucât în partea sa constructivă nu se inspiră din elemente naționale, va putea să fie dăunător caracterului, specificului acelei națiuni. Mai ales persoanele cari ajung la cârma statului și nu țin seama de colectivitatea cetățenilor ci se îngrădesc în țarcul partidului, fac un imenz rău țării și prin aceasta umanității. Cei cari ajung la sarcina unor răspunderi guvernamentale ar trebui să fie din acest punct de vedere supraoameni. Ar trebui să întrunească calități atât de delicate și nobile încât rareori le găsim și singure la câte un individ. Un șef de partid care devine un sectar, un pățimaș care este înainte de toate membrul partidului său, pentru care înțelege să facă orice sacrificii, este un pericol pentru guvernare, pentru stat deci și pentru națiunea sa. Oare n'am avut și noi cazuri de aceste în România?

Iată peste câte condiții și cu câte sacrificii se guvernează. Iată cât de ușor și cât de deviat de la punctul său inițial poate să evolueze o acțiune politică. S'ar părea că aceleași nevoi, aceleași crize trecând peste viața unei națiuni, instinctual aceasta le găsește

remediul. Adevărat, nimic mai adevărat, dar acest leac rămâne ineficace și neîntrebuințat în însuși corpul bolnavului, dacă nu ar fi indivizii cari providențiali, se nasc numai din decenii în decenii sau din secole în secole.

Paris 28. Ian. 1929.

Călătoria mea la Roma.

Incepem cu nrul de azi publicarea notelor „călătoria mea la Roma“ prelucrate de Dăr. Voștinar dela Băița, unde înșiră impresiunile ce ia făcut visita sa la Roma acum un an. Nu e necesar să relevăm entuziasmul călătorului care pentru prima oară pășește granițele țării sale scumpe. Dururea face comparații; și fiindcă, o știm cu toții, Românului îi place să se ponegrească înaintea celorlalți, nu rare ori Părintele laudă celelalte popoare în defavoarea neamului pe care-l dojenește iubindu-l.

Dar date fiind spontaneitatea frăgezimea sentimentului acestui bun român, când se găsește în orașul sfânt de unde a pornit latinitatea noastră ni-a părut un lucru bun dând la iveală aceste note fără nicio pretenție.

„OBSERVATORUL“

....In 7/X-a 1927, la ora 16 și 30 minute plecai dela Oradea cu personalul, — care a înlocuit acceleratul, ce se ciocnise chiar atunci cu tren povoral la Cluj, ce pe la noi nu e chiar rar incident — spre granița ungară cu punctul de plecare Bihar-Keresztes. Aici urc trenul accelerat — firește după ce eram deamănuntul controlat prin bagaje, ca nu cumva având ceva materie explozibilă să nimicesc țara micșorată. Mă așez pe scaun, privesc în jur și des în pasagerii, presimți o îngâmfare dar tot atunci și corectitatea personalului cheferist.

În 7/X. la 23 oare mă dau jos în gara de Pesta, ce nu era chiar neîmpopulată și după puține informațiuni urcai somnoros alt tren spre Viena. Eram încă tot în Ungaria, dorul însă — cu toate că era noapte — mă tot îndemna să văd ceva, căci doar de acea călătoresc. De fapt eu stăteam uimit și tăceam mortal nu cumva să se ahațe cineva în mine în țara ciumgărată precum zic ungarii. Astfel situat abandonând micuța țară fără să i dau ceva importanță — cu drag aștept Viena, unde în 8/X

la 7 oare am și sosit. Aici punându-mă în contact cu unul cu altul, înțelesăi că restituirea actuală a Austriei republicane și o poate mulțumi și atribui unui preot catolic, care a lucrat mult la reformarea rețelilor produse de războiul mondial. Acesta apoi a consolidat-o astfel, că azi zilnic înfloarește.

Oare înviduiându-l n'ar fi de dorit să avem și noi mințtea neamțului?... Aud signalul de intrare în tren spre Clagenfurt. Era ziuă iar dorul de a vedea ceva pe aici mă îndemna să privesc curios prin geamurile ferestrelor trenului accelerat, care înainta cu o celeritate cu mult mai mare ca pela noi. Vedeam pământurile rațional lucrate de-mi era mai mare dragul să le privesc și să conclud la hărnicia neamțului și lenea românului cu onoarea celor, cari fac excepțiune. Zăriam pădurile de brazi la regula viilor dela noi sădite; mi să părea, că și frunzele arborilor de aici difere mult, de a arborilor noștri sunt mai vesele, mai de viață și am dedus uimitor la jertfa oferită a neamțului în înfrumșețarea naturii și tot atunci la dorul de jaf a românului în distrugerea frumosului. Clikeam șoselele serpentine dar bine aranjate prin munți și vilele frumoase pline de viață. Mă opintesc în turiștii însoțiți de bastoanele lor frumos lucrate spre munții încărunțiți de neauă și spre ruinele cetățuielor, cari azi mai servesc numai ca monumente istorice, în sfârșit admiram stâncile înalte a munților pelegi, în cari părea, că resfrângerea razelor solare e un ce fenomenal. ce mă delecta până auzii signalarea gării Tarvizio în granița Italiei în 8/X. la 15 oare.

Trenul stă în Tarvizio la granița Italiei!... Părea că mă văd schimbat în întreg eul meu, căci eram pătruns de dorul de a vedea pământul strămoșilor noștri. — Eram obosit de drum. Ploapele erau când când să se închidă spre odihna fizicului frânt. Intră în vagon o comisie de control constatătoare din 3 membri cu niște fizionomii drăguțe, vesele într'o uniformă gustoasă glăsuind melodios cu o rară gentileță; cer pasapoartele le vidimează și înapolază. Mă înviorai, organismul obosit mi să părea că s'a recreat, pleapele mi se deschid, mințtea mi se deșteaptă, inima mi palpita de-mi părea că sunt în oare care asediu și numai decât î-mi revin.. meditez... pentru ce toate a-

cestea? fără să fac mare sfârmare de cap simțeam că sunt în Italia, țara poveștilor. Nu eram flămând, nu eram sătos și nici obosit, căci eram în marginea cuibului frumos și a leagănelui pompos, deunde Trăian — cu intenții bune — a adus pe strămoșii noștri cu credința și sângele lor italian, ca să-și mărească înpărăția și să ne asigure noauă un strălucit viitor prin sfințirea pământului italian cu vărsarea sângelui nevinovat a strămoșilor creștini de pe timpul lui Nero.

Aud fluierul sonor al trenului italian plec să-mi pasc ochii în priveliștea pământului străbun. Caut în dreapta în stânga și fiori mă trec — văzând pe culmea munților urma artistică de arhitectura neîntrecută depusă în fortărețele gigante de înaintașii noștri acrobați mai ales, când văd regresul progresiv a strănepoșilor lor din a căror sferă noi nu ne putem subtrage. Nu mi se oboseau ochii, când î-i îndrumam și spre dealuri, coline, căci și aici ținteau la niste zidiri, ce pe la noi să numesc colne de vii. Ville însă nu sunt sădite ca pe la noi, și se urcă pe pomi de regulă de olivă, așa că pământul pe lângă produsul strugurilor conduși pe sârmă din pom în pom mai produce și cereale, zarzavate scl. Din ce pot deduce la cuminenția italienilor. Aici ar putea cineva zice, că Italianii sunt nevoiți să facă așa, pentrucă țara lor e mică față de numărul sufletelor. Acestora le răspund și eu, că oare noi 20.000.000 români am putea măcar vegeta pe un teritor cât Italia, care alimentează și încă în modul cel mai satisfăcător 60.000.000 suflete?? Nu! Pentru ce? Că doar Ardealul în sine luat e aproape bogat cam ca jumătate Europa! Ba da, însă la bogăție mare trebuie și minte mare și inimă bună de a făuri și a aduce jertfă pentru binele comun, a căror principii sănătoase isvoresc nu din sumeție, nu din formalități și nici din lacomia de a te îmbogăți, căci toate aceste nasc escrocherii; ci din suflete generoase pătrunse și stătornicite în credința Mântuitorului N. I. Christos, cum sunt statele apăsene cari s'au știut fofosi de talentul avut în prosperarea și înflorirea lor culturală.

Era deja noapte și de somn nici habar nu aveam — căci — fiind senin — sentinela nopții veselă î-și revărsa lumina peste

țara de Dzeu binecuvântată, iar eu căzând pe gânduri nu odată fantazam. Aceasta fantazie era la culmea sa, când apropiindu-mă de falnica Veneție o admiram cum înnoată pe mare pe 72 insule, care reoglindându-și maiestosoasele zidiri în apă, părea că acum acum să scufundă, iar năile și luntrile — făcându-și cursul lor — părea, că aleargă spre salvarea orașului. Cu toate, că eram nesățios în priveliștea aceasta splendidă, trebui să-i zic un rămas bun, pentru-că trenul nemilos pleacă fără ca să deie voie pasajerilor de a se distra în vederile fabuloase.

Astfel alimentat excursiei cu mintea spre orașele, cari le mai ating în cale și era cu neputință să nu reflectez la cuibul măiestru — Firenze — care prin figurele-i artistice în pictură și sculptură d. e. Michael Angelo s. a. e proclamat și susținut pe veci de frumoasa regină mondială. Să crepețea de ziuă,... somnul era dispărut, nu eram obosit și însoțit de mai multe vederi fenomenale, îngrămădit de emoțiuni diverse înaintez cu celeritatea vulturului răpitor prin orașele și satele, cari povesteau apropierea plăcută a locului focalur de știință și de toate artele culturale, ce exclamă să nu-l dăm uitării, pentrucă nu Ocsfortul ci Roma ne-a născut și crescut pe noi.

În 9/X. la 12 oare 30 minute să oprește trenul în gara eternei cetăți: Roma, iar eu mă dau jos, privesc înainte spre locul de ieșire de pe peron. Dășesc fără curaj, sfios, îmi alegem locul, unde calc, căci simțeam — transfigurat — cuvenita sfințenie și de odată zăresc o figură zâmbitoare, veselă, plină de de viață grăbindu-se spre mine sdruncinatul de cale, dar pătruns de dorul de a-mi vedea leagănul credinței și originii strămoșilor românilor precum și odorul de băiat — Silviu — pe care după o despărțire de patru ani numai din epistoalele-i didactice cunoscându-l acum îl văd prima oară.

Aș doti să-mi schimb condetul, să-mi concentrez mintea să-mi arat inima și să-mi exclame sufletul în ce situație nepus de fericită eram în momentul acela, acum și în toată viața mea pentru priveliștea generală dobândită la prima vedere a vecinicei cetăți, care părea că atunci mă invită să-i fiu oaspe îndelungat, de a-i vizita deamănuntul locurile renumite, ce mișcă ori-ce inimă de a-și imprima o neștearsă și vecinică suveni-

re plăcută. Nevoia condeifului recerut în locul acesta să se suplinească însă cu citirea cărților arheologice de știință cu experiența oamenilor de valoare, care făcând calea aceasta și trăind aici oare când, au deprins-o cu fidelitate în așa mod, că ori care cetitor formându-și o icoană vie despre cetatea sfântă să-și facă lucru de recunoștință de a-și ține de sfântă datorință, că în viața sa scurtă să facă măcar odată itinerarul acesta mai ales, când e vorba de român, care se ține mândru, că leagănul lui de credință și naștere e Roma. Iar dacă ești mândru, românule pe margaretarele tale și ai puțință? ce cugeții! nu păcătuiești dacă, nu mergi? Ori de ții mult la culcușul nașterii tale, iar credința, moaștele-ți testamentare sufletești le denegi, nu te blamezi? Ori hullindu-l... ai făcut mai mult ca paserea fără minte care spurcându-și cuibul său e blăstămată.

Din gară călăuzit de băiatul meu sosim la locuința Doamnei Cassini — plină de viață și simpatie — unde așezându-mă obosit, ne-am pus la vorbe odihnind. După schimbarea afectuoasă a unor idei mai generale, mă întreabă băiatul:

„Tată, cred că dorești să vezi ceva nou pe aici.“ Eu îi zisăi, da, dragă pe lângă dorul de a te vedea pe tine, ce acum mi l-am împlinit; doresc mult a vizita și locurile mai însemnate din Roma. Numai decât se ridică de pe scaun și mi zise: „Tată, cred că nu ești contra la vizitarea bisericii sf. Petru“? mă sculai și eu, plecarăm și după un curs încet de câteva minute sosirăm înaintea arenei spațioase a bisericii sf. Petru. Stăteam ambii, priveam frumosul spațiu îndecorat în 3 locuri proporționate cu 3 fântâni săritoare, în a cărei ape înălțătoare — resfrângându-se razele solare — delectau privitorii cu multiple colori de cucurbeu.

Lângă fântâna din mijloc se înalte o cruce cu moaște de a Mântuitorului la o înălțime nespūsă pe o columnă de marmoră mălestrită din o bucată. Eram impacient în priveliștea-mi plăcută, căci aceasta era numai solul îngrădit din dreapta și stânga în formă de cerc cu niște colonne colosale în rând de 4, contemplete astfel de mălestru Michael Angelo, care te conduce cu sfială la ușa bisericii sf. Petru, care pururea fiind la culmea chemării sale, cucerește întreaga lume cu învățatura-i chiar de înamici admirată, cați în fond sunt convinși despre aceasta, iar în

formalități abandonează, ca să-i dele vole și filozofiei.

Pășii mai în lăuntru în arenă și observându-mă în cercul cu periferia grandioasă alcătuită de cei nenumărați stâlpi uriași îmi reinviă în minte intenția lui Michael Angelo, — contra voinții lui Constantin cel mare, care a dispus zidirea bisericii sf. Petru pe locul cercului lui Nero, unde e și azi, iar stâlpii să se zidească în forma pătratului — că pentru acea i-i așază stâlpi, în formă de cerc, ca să simbolizeze, că biserica sf. Petru cu drag invită și primește la sinul ei nutritor pe toată lumea. Și de fapt îndreptându-mi pașii de brațele pururea deschise și ocrotitoare urc câteva trepte și aflându-mă în așa numită anțișambra bisericii, văd nenumărate grupuri de englezi, francezi, spanioli, portughezi, svedieni, norvegieni, belgieni, americani, japonezi, indieni, unguri, nesași provăzuși câte cu o călăuză, care esplica cele văzute și atunci am dedus la intenția pie a lui Michael Angelo, dar tot atunci am regretat mult că nu mi s'a dat ocazie să văd trupe de greci, sârbi, bulgari, ruși.

(va urma.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CĂRȚI ȘI REVISTE

Giovanni Papini: VIAȚA LUI ISUS.

În românește de *Alexandru Marcu*. — Editura «Cartea Românească» Prețul lei 180.

În mijlocul atâtor opere străine ce se traduc în românește, cele de mai multe ori cu foarte mic folos sau fără nici unul, opera de față a lui Papini, fie din punct de vedere literar fie mai ales religios, este un puternic și veritabil aport la literatura noastră, searbădă, încoloră în această privință. E chiar un eveniment ce trebuie

notat albo lapillo.

Cine n'a auzit în zilele noastre de Giovanni Papini? Cine n'a cetit ceva din scrierile geniale ale acestui autor, cel mai de seamă poate al literaturii italiene moderne? Cine nu știe de acest om sfârșit și totuși plin de entuziasm tineresc, de frământările sufletești prin care a trecut, de

aberațiile absurde ce-a vomitat o-dinioară, de potecile întortochiate prin care a străbătut, ca să ajungă în fine la poalele Golgotei, la piciorul Răstignitului?

Ca o pioasă ispășire pentru neînștețea adusă lui Hristos, după ce ca un alt Augustin își făcuse confesiunea păcatelor comise în avântul trufaș al tinerețelor încrezătoare în sine, a alcătuit Papini capodopera scrierilor sale: «Viața lui Isus», sau «Storia di Cristo» după titlul ei original.

Și a scris-o într'un stil cu totul propriu, cu cuvinte și expresiuni crude, cu fraze scânteietoare, electrizatoare, lovind orbește în adversarii de ieri și de azi ai evangheliei, făcându-și drum cu pumnul în mijlocul scepticilor, al liberugetătorilor, al ateilor, al necredincioșilor și arătând cu torța credinței în mână calea adevărului omenirii vlăguite, acelei omeniri ce bâjbâie în întuneric departe de Hristos și se joacă nepăsătoare pe muchea prăpăstiei.

Oprindu-ne aci numai la traducerea românească avem datoria de a exprima mulțumirea și admirația noastră față de eminentul traducător, dl Alexandru Marcu care ne-a îmbogățit cu o operă literară de primul rang biblioteca literaturii noastre clasice.

Munca desigur nu i-a fost

ușoară nici de scurtă durată. Era vorba de a face nu numai o traducere „ad litteram“, ci care să redea toate nuanțele, toată tăria aceluși stil papinian, în care e turnată opera. Pentru aceasta se cerea o cunoștință adâncă și perfectă a ambelor limbi, ce numai dl A. Marcu o putea poseda. Ca unul care a făcut studii superioare la Roma, fiind la curent cu toată literatura italiană și în strânse legături cu însuși Papini, dl Marcu cu o mână sigură și dibace ne-a redat o operă literatură artistică, ce merită să fie citită de oricare intelectual.

Nu mai adăogăm alte vorbe pentru a o recomanda călduros cetitorilor „Observatorului“: le zicem numai: **Incercați și vă veți convinge! Tolle et lege.**

P. MORARIU.

Nu poți stă în Roma, fără ca să-ți câștigi idei universale.

Momsen.

Ca să fii patriot, trebuie să știi Istoria, iar pentru ca să fii internaționalist, trebuie să nu știi de loc geografia.

IDEI == OAMENI == FAPTE

VIAȚA ÎN STRĂINĂTATE

Renașterea culturii creștine în Franța.

(Sentinela catolică Dec. 1928). Vh.

Există oare în ziua de astăzi cu adevărat o renaștere creștină a culturii, a științelor și a artelor în Franța? Sau svonorile se bazează numai pe închipuite, nefiind poate, decât simple dorințe ale sufletelor noastre creștine, ba chiar numai un fel de „snobism” al unor intelectuali și oameni de modă?

Iată chestiunea ce i-am pus-o domnului Maurice Brillant, redactorul șef al marelui reviste lunare catolice „Le Correspondant” și editorul unei colecții de valoare cu titlul de: „*La vie chrétienne*” (libr. Bern. Grasset, Paris).

Dânsul mi-a răspuns hotărât, dar fără nici o grabă, ca și cum ar fi voit să dovedească credința sa puternică și liniștită:

„Ua, cred că trăim într-o perioadă remarcabilă de avânt cultural catolic și că tocmai această primăvară culturală însufletește arta și știința țării noastre!?”

Maurice Brillant este catolic, literat de mare talent, autor de romane, critic de artă și paleolog (cunoscător al anchității); pe vremuri a funcționat ca profesor, iar astăzi încurajează ca editor pe scriitorii catolici. Chiar dacă nu ar fi specialist, el posedă calități superioare, fiind un spirit de o cultură catolică temeinică, a cărui libertate nu a fost stânjenită de nici un fel de îngustime de vederi, deoarece catolicismul prin esența lui îmbrățișează totul. — Gândirea lui Brillant privește în zări depărtate, nu suferă de lipsă de putere.

El este prietenul lui Jacques Maritain, colaboratorul lui Henri Massis precum și al tomistului înflăcărat Albert Caliméri, în fine intimul lui Henri Ghéon.

Ce spune deci M. Brillant?

Primăvara culturii creștine în Franța?

Privind din afară țara noastră, ea pare că se abate treptat și cu totul dela creștinism. De fapt, la suprafață și-a pierdut creștinismul, — nu putem nega acest lucru, — nu trebuie să ne înșelăm pe noi înșine. Francezul din pătura mijlocie, burghezul închinat materialismului prin excesele „jazzband”-ului și al afacerilor ce-l predomină, — cu un cuvânt masa enormă a poporului de jos din mahalalele (fabourgurile) Parisului, ce suferă mai mult de prăpădul moral de cât de mizerie materială, — nu vor să asculte chemarea lui Christos!

Dacă Franța pare a fi apucată mai mult decât celelalte țări de răul ireligiozității, atunci se poate spune mai ales că: „stricăciunea celor de frunte este urgia cea mai mare!”.

Reformele pleacă dela cap, nu dela membre. (Dela cap se impute peștele, cum s'ar zice mai vulgar). Și în capetele luminate ale Franței revine cu încetul, după un secol sau două de erori, desmeticirea, conștiința de sine. Să calculăm puțin și vom vedea cât timp le-a trebuit enciclopediștilor secolului 18-lea, pentru a otrăvi conducerea, clasa conducătoare, apoi guvernele, și la urmă abia poporul! Astăzi reîncepem munca înversă, încercăm să redăm Franței un creier sănătos și o inimă nestricată, înainte de a întreprinde însănătoșirea mădulelor. Ca și în alte părți, otrava s'a strecurat dela pătura suprapusă, dela cei de frunte la poporul de jos unde face ravagii; în același timp observăm cum procesul de însănătoșire porcede mai întâi dela somitățile sociale și intelectuale ale națiunii noastre, pentru ca apoi să reînviască trupul ei. Somitățile sociale și intelectuale ale națiunii noastre se supun tot mai mult ordinii și cerințelor religioase, se obișnuiesc, ca să vorbim în sens figurat, „cu mirosul tămăii”.

Cât de departe suntem de acel timp, când un *Baudelaire* trebuia să-și ascundă credința sa catolică sau un *Veuillot* era considerat ca un străin în mijlocul creștinilor francezi! Astăzi nu mai trebuie să-i fie nimănui rușine de credință. Central University Library Cluj

Să privim mai întâi arta; vom vedea pe *Maurice Denis*, *Desvallières*, *Vincent d'Indy*, cu școlile lor de artă religioasă, așa zisele „Cantorii”, secții de artă religioasă, cari se înmulțesc prin „Salioanele” ce sunt mai curând accesibile marelui public. Aci nu ne vom ocupa de valoarea pur artistică a acestor manifestări, ci vom releva numai valoarea lor socială extrem de importantă. *Religiunea* nu mai este un subiect de hulă și rușine, nu mai este urgisită și nerecunoscută. Ea se reîntoarce din înălțimile cerului în mijlocul vieții franceze.

Când filme creștine, proiectate și rulate sub îngrijirea unor preoți găsesc în săli publice spectatori fără număr, când în teatre reușesc a se impune învingând toate dificultățile și atrăgând atenția marilor organe ale presei asupra lor literați dramatici ca; *Gaston Baty* (elevul lui *Jouvet*, dela *Champs-Elysées* și al lui *Dullin*, dela „*Atelier*”), sau un *Jacques Copeau* (convertit și fondatorul lui „*Vieux-Colombier*”), sau *Henri Gheon* (deasemenea convertit și regeneratorul teatrului creștin),—când publicațiile „*Comœdia*”, „*Le Journal*” sau „*Le Petit Marsellais*” dedică chestiunii ordinilor călugărești coloane întregi de apreciere,—când anual se ține adunarea cunoscută sub numele de „Săptămâna literaților catolici”—când o carte a lui *Henri Massis*, cutitul de „*Apărarea Apusului*”, în care se susține cu tărie că numai catolicismul este salvatorul, a găsit atât de mulți cititori,—oh, atunci putem să privim în toate aceste manifestări sau evenimente cu drept cuvânt ceea ce se numește,

Semnul timpului.

Dar se va spune, că toate acestea sunt semne exterioare. Nu, ele nu sunt numai exterioare! — Căci pe câtă vreme se scrie despre „falimentul inimii“ și despre împietrirea sufletească a tineretului dezvoltat în epoca războiului, pe câtă vreme în anumite cercuri literare sentimentul este caracterizat ca *neuman*,—se simte totuș că din nou plutește peste pământul francez spiritul carității și al apostolatului.

Convertirile.

Cine numără convertirile în decursul, sau ca urmare al războiului întâmpinate? Se cunosc cele mai însemnate, dar cine va desvălui taina aceloră, ce au avut loc dintr'o prietenie tainică, și adâncă din contactul cu nenorocirea a aceloră ce reprezintă o reînțoarcere la contemplare! Această transformare lentă a conducătorilor spirituali există de fapt în Franța: *Jacques Maritain* un mistic și filozof, ca și cum ar fi din evul mediu, a contribuit foarte mult la acest reviriment. Acesta s'a convertit dela protestantism, exercită ca profesor al „Institutului Catolic“ din Paris cea mai mare influență atractivă, fiind un caracter vesel, care se face stăpân peste slăbiciunile noastre și este un apostol care zi cu zi merge la sfânta împărtașenie. Istoria va arăta poate odată, cât de mare influență au avut „după-amiezele dela Meudon“ (unde stă Maritain) asupra tineretului intelectual,—a tinerilor de suflet sau de etate. Aci au intrat și au eșit ca la ei acasă și se vor simți și pe viitor acasă acele suflete prea nobile ce au fost recondușe către Dumnezeu de zelul apostolic și de ochii strălucitori de bună-tate ai lui Maritain. Si câtă stimă poartă acel cerc soției lui Maritain blândă și inteligentă ca una din fecioarele înțelepte din Evanghelie.

Ce anume caracterizează această renaștere în artă și literatură? Adesea își fac mulți părerea că un artist catolic, pentru că este catolic, ar cădea, în mod nefericit, într'un fel de monotonie a expresiei, într'o uniformitate a mijloacelor, căci un moralism plictisitor, omorător ar împovora sau încâtușa operele lor. Aceasta este o necunoștință gravă, de neiertat! Dar adversarii o au în general.

Dacă într'adevăr se observă un avânt, o vibrație comună în totalitatea lumii catolice și a manifestațiunilor ei de viață, (analog ca la orice curent literar sau școală artistică), totuș catolicismul este cea mai individuală dintre toate religiile. Artă poate să exprime pe deplin inspirația personală și entuziasmul său în cercul bucuriei comune. Ar fi de dorit că toți să procure această bucurie și plăcere artistică, atât poporului cât și păturii alese, căci nu este nevoie de altă regulă de cât de aceea a adevărului. Spiritul catolic înrăurește asupra artistului, intrându-i parcă în sânge, însă libertatea creării i-se respectă; numai pentru principiile de bază (ale adevărului) se impune cu stricteță spiritul creștin-catolic.

Siguranță, nu servitute!

Punctul de reazăm comun și general rămâne neclintit (ca normă de este tică creștină) căci avântul liber îi este fiecăruia permis după puterile sale. (Să ne gândim la Michel Angelo, Raffael etc.) *Catolicismul ne aduce siguranță nu servitute*, (liberându-ne de sclăvia perversității așa zise artistice).

Niciodată nu va asigura vre-o religie mai bine independența expresiei artistice decât religia papilor romani (mecenajii artiștilor).

Această punere la punct ni se pare absolut necesară, atât pentru a ne apăra de acuzarea că la noi talentele s'ar stinge, cât și ca răspuns celor prea zeloși chiar din rândurile noastre, cari ar dori pentru toți artiștii creștini o singură teorie estetică, comună până în detalii. Aceștia trag concluzia greșită despre „neunirea dintre catolici“ pentru că Paul Claudel nu-și concepe arta *exact la fel* ca Henri Bordeaux.

Originile renașterii.

Dar ajungeam la o prezentare și mai exactă a renașterii culturale catolice în Franța, dacă cercetăm originea acesteia. Aci se răspunde aproape în general că *războiul* a adus schimbarea. Dacă însă se privește războiul ca prima cauză, atunci se comite o inexactitate. Căci războiul nu a făcut decât să promoveze puternic o mișcare ce fusese de fapt pe cale de a se impune, — provocând numai reflexiuni mai serioase, mai hotărâte, mai marimimoase. Un vârtej enorm de gândiri și simțăminte a luat naștere prin el și în jurul lui, căci războiul a arătat lumii moderne deșertăciunea hibridă a „civilizației“ ei atât de iubite și preamărite, — oferindu-i în mod palpabil privescerea șubrezimei acelei civilizații și nepuțința ei de a da un fundament, o întărire de bază fericirii și liniștii active — la care toți, toți râvnesc *in zadar afară de religione*.

Cuvântul *știință* ne dă cheia pătrunderii și înțelegerii acestei renașteri primăvăratică culturale ce ne umple inimile de bucurie. *Falimentul triplu*: al adorării științei ca pe un idol, — al credinței în celălalt idol numit „progres ilimitat“ și al dominației materiei (în știință și în viață) se îndeplinesc cu mult înainte de anul 1914, — fiind astfel premergătorul tendințelor spre o spiritualizare a vieții și — cu cât timpul se scurgea, — anticipase dorința adâncă a unei vieți supranaturale. Niciodată nu fusese mai mare progresul tehnic al popoarelor, dar tot așa niciodată nu fuseseră neamurile pământului mai nenorocite, niciodată mai chinuite de indoeli, de scepticism decât astăzi. Aci zace

Cel mai mare rău al timpurilor noastre!

Ca un nenorocit și desperat la marginea prăpastiei a făcut omenierea frontului, prin reprezentanții ei de elită și s'a hotărât să pașească din nou drumul vieții adevărate, spre a găsi astfel din nou taina fericirii. Toate sforțările truției, ca omul să se razime numai pe sine s'au prăbușit și astfel am revenit la credință! Pătura conducătoare în literatură și

artă din Franța recunoaște astăzi prăbușirea și tinde la reînvierea unei lumi reînnoite.

Încă o influență, care survine după război, dar care a avut în privința reînnoirii un efect cu mult mai adânc trebuie menționată aci. *Dela Nord la sud și-a regăsit Franța pe călugării săi* și cu ei acele exemple vii de viață devotată, o atmosferă de voioșie creștină, o mistică creștină, care formează pentru țară o pavăză contra norilor ce amenință din Asia și un scut contra erorilor din Occidentul propriu.

Voi arăta aici numai două focare renumite: *Solèsmes* cu călugării din ordinul Sf. Benedict. — *Sf. Maximin* du Var cu „Viața spirituală” a Dominicanilor. — Celulele și mănăstirile lor au văzut curând afluența elitei dintre literați, artiști și cărturari.

A se opri la Benedictini sau a sta câțva timp pela Dominicani, a devenit astăzi un fel de modă. Nu face nimic! Să nu disprețuim nici obiceiurile bune devenite „la moda” în slujba lui Christos!

Apariția „rassei” sau hainei călugărești fie în câmp liber fie în biserică, fie pe străzile Parisului, denotă poporului că Franța catolică a reînviat. Ce forță spirituală exercită aceste mănăstiri, adevărate centre de cultură, știință și caritate creștină, asupra elitei omenirii! Influența nu se poate tăgădui, fiind la baza mișcării de revirement.

Dar pe lângă influența vizibilă, publică a călugărilor, mai este, ca să ne exprimăm astfel, influența internă asupra sufletelor prin ceea ce se numește „împărtășirea sfinților”. Negreșit un om de lume nu va putea să recunoască această minune a creștinismului în toată întinderea sa,— totuși ce privește frumoasă pentru oricine a primit darul credinței: acele rugăciuni, cari se ridică din Franța la orice oră către Dumnezeu, ca ajutor pentru cei șovăelnici, ca întărire pentru cei credincioși, ca lumină pentru cei ce nici în mijlocul întunecului nu au pierdut gustul clarității dzeștii!

Către sfârșitul conversației mele cu M. Brillant, din care au rezultat cele spuse mai sus, mi-a făcut acel domn unele mici destăinuri despre „societatea catolică a literaților și artiștilor”. Deoarece chiar el este în cauză, a vorbi cu modestie rezervată. Însă noi suntem destul de bine înformați și nu vom fi așa de discreți ca dânsul.

Cum o duzină de catolici din clasa conducătoare s'au pus pe muncă în baza principiilor expuse mai sus ale devotamentului necondiționat față de catolicism și al respectului nețărmurit față de personalitatea artistului animat de acest devotament. Printre acei bărbați se găsesc *filozofi* (Jacques Maritain, Albert Cameléri), *critici de artă* (M. Brillant) *oameni de societate* (Gaston Baty) și alții. Planul și lozincă lor:

„Acțiune, muncă, creatoare”

O colecție, cu titlul de: „*La Vie chrétienne*” se editează la Bernard Grasset, este foarte apreciată și cerută de toate celelalte case de editură. Felul acestei colecții este cu totul nou, exclude orice fel de chestii

anoste, bigoterie și defecte literare. O altă întreprindere *savante* este: „*Le Fichier Catholique*“, care prezintă date de actualitate, publicații, statistici, bibliografii etc. despre mișcarea catolică în Franța. Există organizarea artiștilor, numită „*Confrères de Saint-Genest*“, care are de scop reunirea autorilor dramatici, artiștilor de teatru și amicilor teatrului. În fine este în curs de a lua ființă o mare operă a spiritului catolic: „*La Correspondance littéraire et philosophique*“. Cu greu s'ar găsi o publicație în zilele noastre care să îmbrățișeze vederi atât de vaste. Nu numai pentru elita publicului francez, dar și pentru întreaga lume catolică este destinată această publicație, având corespondenți în Belgia, Brazilia, Italia, etc., chiar și în Japonia. Această publicație reprezintă prima încercare, de a reuni toate somitățile lumii intelectuale de pe glob, în baza principiilor fundamentale egale, unire și deci reprezintă prima reîntoarcere la o cultură europeană. Astfel cum exista înainte de 1914, cu schimbul de vederi științifice și literare, schimb folositor, care fusese odinioară, în secolul al 17-lea și 18-lea și mai răspândit. S'ar reveni la cultura creștină atât de puternică în evul mediu la o adevărată „*Internațională*“, care fiind universală, s'ar ridica peste politicismul ocazional și puse pe baze solide prin principiile catolice, ar putea reîntrona ordinea în masse ale popoarelor, deoarece, ca mișcare de elită, a readus mai întâi ordine în rândurile clasei de elită intelectuală și morală.

(După „*Schönere Zukunft*“ 22 Aprilie 1928).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

EVOLUȚIA FEMEII ÎN CHINA.

Odinioară petrecea într'un somn letargic, acum China pășește cu avânt pe calea progresului, evoluției și modernizării. Din sforțările marelui Republici ne mărginim să înșirăm aci, după notele lui Dasquale d'Elia, acele făcute pentru ridicarea femeii, din cari vom vedea câte transformări s'au făcut în anii din urmă.

Instrucțiunea femeii

Sub dinastia Min-ilor (1360—1644) se zicea îndeobște că „*ignoranța e virtutea femeilor*“ cea ce tămălcea într'o formulă clară, opiniunea antichității chineze despre cultura intelectuală a femeii. De ar fi trăit Molière acolo, nu-i ar fi venit în gând să scrie comedia sa nemuritoare „*Les Femmes savantes*“

Desprețuirea față de femeie pe care o arăta antichitatea păgână era accentuată în China mai mult decât ori unde. Motivul ei era mai de grabă de ordin religios, dat fiind că numai copiilor

de parte bărbătească li era încredințat cultul strămoșilor și dreptul de a le oferi sacrificii. De când băieții primeau o instrucțiune deosebit de bogată, fetele trebuiau să se mulțumească cu ale casniciei. Puține excepții: numai patru femei, timp de cinci ori șase mii de ani de civilizațiune și care scriu câte un tratat „despre educația femeilor“. Aceste patru tratate împreunate formează codul tetraform al educației feminine.

Cea dintâiu femeie scriitoare fu sora istoricului Pencu, numită Pencio (I. sec. d. Ch.). Pe lângă continuarea operei fratelui său, dânsa mai scrie și codul feminist unde sunt înscrise cele trei obligamente și cele 4 virtuți ale femeii antice. Fetele au să învețe cele trei obligamente ale femeii: fiica, să se supună mamei sale, nevasta, bărbatului său; văduva fiului său..

Virtuțile ce trebuie să-le practice sunt: modestia, discreția în vorbă, curățenia și iubira pentru munca casnică.

Aceiași doctrină e însemnată în „*analele feminine*“ ale lui Songiocio (825 d. C.). În decursul veacurilor mai înșirăm două opere „*Sfaturile vetrei*“ ale împărătesei mamă, nevasta fundatorului dinastiei Min-ilor, și „*femeile exemplare*“ ale unei alte scriitoare.

De la sfârșitul sec. XIX, și la începutul sec. al XX-lea, sub imboldul misionarilor catolici și proteștanți, se deschid școli mai întâiu pentru băieți, apoi și pentru fete. În acelaș timp corifeul mișcării pentru reforme, renumitul Lianchicio, proclamă importanța instrucțiunii la femeie, pentru dezvoltarea rasei; părerea lui e că fetele bine educate au să devină escelente mame și neveste virtuozose. La 1905 Guvernul Chinez începe a se preocupa de școlile feminine. Chiar atunci fetele sunt admise să ia parte la concurs pentru bursele de studii în străinătate, și de atunci urmează un număr tot mai ridicat al acelor cari pleacă anual la Universitățile din Japonia, America, Europa. Dela proclamarea Republicii școlile normale și școlile secundare de fete se înmulțesc din ce în ce (40 dela 1911—1915).

De la 1916, sub influența ideilor americane, chinezii cer ca, în privința instrucțiunii, femeile să fie tratate la fel cu bărbații, adică să li se deschidă și lor școlile superioare și Universitățile

cea ce nu s'a împlinit decât în 1919, când se practică și coeducația sexelor. Dar față de rezultatele deplorabile a coeducației, și sub inițiativa misiunilor, se înființează școli normale superioare pentru fete, chiar și Universitatea feminină din Pechin, și într'altel, pentru fetele catolice „*colegiul tinerimii creștine*”; și școala „*Stella Matutina*” pentru păgâne, ambele conduse de călugărițele „*Auxiliatrices du Purgatoire*”. Tot la Pechin se deschide o școală medie superioară sub conducerea Dominicanelor franceze.

Dintre rezultatele obținute prin instrucțiune, unul cam prost a fost că nu s'a mulțumit femeia cu drepturile bărbătești câștigate până aci; dânsa a ținut să fie cu totul într'o stare de egalitate deplină cu bărbații în ciuda sexului și menirii ei; până acolo—încât și studentele defilează înarmate pe străzile Schi-anghai-ului. Mai multe chiar s'au și înrolat în trupele naționaliste, jucându-se de a soldatul. Sunt altele cari urmăresc trupele victorioase în calitate de conferențiare, încredințate să anunțe poporului noulle idei ale lui Suen Uen. Ei și! Inșă sunt alte rezultate mai frumoase ale culturii feminine în China. De lângă femeile profesoare, sunt și directoare de școli, scriitoare, artiste, corespondente la ziare și la reviste. Cităm spre ex. pe corespondenta gazetei China-Times din Scharighai, dna Daisy Leigh Wang care a călătorit mult și e o poliglotă renumită. Altele în deosebi la Canton, și-au făcut un renume în medicină d. e. Dna Kinyame, directoare de Spital, dna Ida Kang din Nankin, care în 1919 luă parte la conferința femeilor medice din New York. Amintim și pe dna Ceu renumită chirurgă.

Femeia în familie

De vremuri, condiția femeii în familia chineză era de tot proastă. Pe fată o logodeau părinții ei, chiar din vârsta fragedă. Nu arare ori se întâmplă ca doi prunci se fie logodniți chiar înainte de nașterea lor.

Apoi idee n'aveau nici unul din ei de viitorul soț, până în ziua nunții. Este o zicătoare la chinezi „măritată cu un cocoș, du-te după cocoșul; maritată cu un câine, du-te după câinele”.

De fapt după nuntă, femeia nu era tovarășa bărbatului său.

nici chiar sclava lui, ci obiectul de care el putea să dispună după plac, până la vindere sau abandonare. Pe lângă nevastă bărbatul avea drept să-și ia și concubine câte putea să susțină. După moartea nevestei, bărbatul putea să se însoare de câte ori îi trăsnea prin cap. Din contră, văduvei nu-i era permis să se mărite de nou. Ba mai mult, o logodnică era silită să nu se mărite dacă murea logodnicul ei.

După Revoluție s'au schimbat mult lucrurile. Mai întâiu consimțământul pentru căsătorie nu mai depinde de la părinții fetei ci dela ea. Inșă dela libertatea cucerită, prea ușor se trece la licență: divorțul începe se fie la modă în China. Ceremoniile căsătoriei au tendință a se simplifica, până la a se mulțumi cu un simplu aviz prealabil înainte de a începe viața conjugală.

Femeia în societate

Femeia chineză era numită odinioară „*Megen*“, ce înseamnă „*persoană de casă*“, pă când bărbatul era numit *Wegen* „*persoană de stradă*“: din ceea ce reiese că femeia chineză n'avea parte de viața socială.

După Revoluție, femeia vrea să iasă din casă, să facă gimnastică, sport, să-și petreacă la cunoscute, să plece în străinătate pentru studii și călătorii, să umble după modă modernă europeană, chiar și în ciuda bunei cuvlințe și a pudorii. În 1912 câteva doamne chineze cerură ca egalitatea lor cu bărbații să fie recunoscută de Constituție. În 1921 la Canton și la Hunen mai multe iau parte și la viața politică. Apoi studentele dela Universitate, cer dela guvern să se șteargă treizeci de puncte defavorabile femeii, între cari poligamia și concubinajul, și să li-se acorde drepturi civile. În 1922 o studentă dela Universitatea din Pekin, și o altă dela școala superioară de drept începe o propagandă în favoarea revoluției politice a femeilor, cerând în deosebi dreptul de vot. În curând guvernul naționalist din Nanchin a primit serviciile mai multor doamne. Una din ele Dna Wang Seioyen ocupă postul de subprefect în provincia Fuchien. În 1919 Dna Cenweizen e trimisă la Washington ca delegată la congresul Internațional de muncă. Dna Nadina Yuen în 1925

vine în Europa cu titlul de secretară a Comisiei de studii la finanțe străine.

Altele au intrat în comerț și industrie. O personalitate eminentă în lumea comercială e Dna Guizontson, comisară bancară la Casa comercială din Schanghai: pretutindenea le găsim pe doamne la bănci, la firme, la oficii, unde sunt tratate la fel cu bărbații. Banca comercială feminină de economie fu fondată de doamne. — Ea primește pe fetele dela 18 până 32 ani după 3 ani de praxă, ele câștigă diplomă în urma căreia primesc plată, augmentație de plată, gratificațiune etc. ca colegii lor dela alte Bănci.

La Canton mai multe doamne întemeiază în 1920 o casă de comerț cu firma socială de Chin Yeh Merchandise Store, unde se vând în special articole de import. — La calea ferată Canton-Stanshui se găsesc femeii la casa de bilete și ca inspectoare; la Administrația telefonică din Canton servesc numai femei. Amintim în sfârșit pe cea mai celebră femeie: Sonme Cen, doctor în drept de Sorbona din Paris, reprezentanta Chinei la conferința din Paris, la liga Națiunilor, și la al IX-lea congres pentru votul femeilor din Roma. În ultimul timp fu avocată la Cîrtea mixtă franceză din Schanghai, apoi decana Tribunalului chinez din acest oraș. Se vorbește de dânsa ca eventuala reprezentantă a Chinei pe lângă Ministerul de externe la Paris unde Dna Cen se găsește acum.

CODREANU.

Cât timp un scriitor are tinerețea de partea lui, el este în rolul vieții. — Dar când nu o mai are, deja pune un picior în mormânt.

Tharaud.

BULETIN LITERAR

OGLINDA FERMECATĂ

Acum șase ani apăruse deja de Papini (Cultura Națională) *Un om sfârșit* în traducere românească a lui Gh. Călinescu. Ca introducere Alex. Marcu a scris o sugestivă *prezentare* a lui Papini, a vieții, operilor, caracterului său și despre însemnătatea sa în literatura italiană.

Ca să înțelegem mai bine importanța evoluțiunii filosofice și religioase a lui Papini vom releva întâi câteva informațiuni date de Alex. Marcu și scoase din remarcabila sa introducere la „Un om sfârșit”. Cu atât mai vărtos vom simți semnificațiunea și rostul intradevăr unic acestei „Storia de Cristo”, care a fost cel mai mare succes literar din veacul al XIX-lea.

«... În conștiința publicului mare, Papini trece drept un „canibal” ori drept un „câlău săngeros”, incapabil de a construi în pofta lui satanică de-a distruge, sau în cel mai bun caz drept „un om al tuturor experiențelor”.

... Din prima-i finerețe, marea sa ambițiune a fost literaturile neolatine și *enciclopedismul*; iar ca manifestare în public, reamintim apucăturile sale extravagante de *anarhic stirnerian*. Ceeace însă merită luare aminte, este faptul că dela început el a stat în fruntea mișcărilor menite să regenereze Italia; iar azi, când tinerețul italian, condus de idolul său Mussolini (și el fiu spiritual al revistei *Leonardo* fondată de Papini) a făcut minunea pe care cu toții o cunoaștem, e bine să se știe cât a luptat Papini, direct și indirect, pentru înnoirea patriei sale, răsboindu-se cu bizantismul care o cotropise în întregime....

...Primerelor rezerve (făcute *pragmatismului* care entuziasmă atât timp pe Papini) le urmă o perioadă de *scepticism* hipercritic și mai grav, o altă de *nihilism metafizic*, de pesimism și de apeluri disperate la consolările ce așteptă de la Teosofie și spiritism; totul complicat cu secătuitrea resurselor sufletești prin cel mai pătimăș Ateism....»

Totuși acel Papini s'a schimbat, care a fost timp de 20 ani un blăstămător furios al Dumnezeirii și un defaimător violent al Bisericii. Cartea sa „Amintirile lui Dzeu“ e o adevărata împrecație.

Dar Papini n'a rămas în eroare și perversiune voluntară nici nu se lăpădase de credința pe care nu-o avuse niciodată, fiind crescut departe de ea, de un tată ateu.

Când îi fu deschisă biblioteca din Florența, îl cuprinse un dor frenetic de știință și se apucă de toate științele: limbi, istorie, filozofie, căutând să fie o enciclopedie vie și cât de completă. Dar au fost cetiri fără metodă strictă, și la 20 de ani, Papini cade în scepticism și pesimism. La 25 de ani publică „Crepusulul filosofilor (adevărat măcel al idolilor moderni) și la 30 de ani, faimosul său „Un om sfârșit“ (1) a cărui titlu nu este exact nici complet de oarece Papini, nici atunci, nu era un ratat, căci era gata să înceapă din nou o altă viață.

Formidabila lecție a războiului cel mare și recitirea lui Tolstoi și a lui Dostoievsky pregătiră indirect evoluțiunea care ne-a dat „Storia di Cristo“.

Cu o discreție de lăudat și de regretat totodată din partea unui convertit așa de caracteristic, Papini a scris despre sine sau mai bine despre schimbarea sa: „studiul Istoriei m'a condus la Evanghelia, Evanghelia la Hristos, Hristos la Biserica... am început *Storia de Cristo* în August 1919 și am sfârșit-o în Oct. 1920“. Prin ea cunoscutul scriitor de avangardă își asigură dintr'odată o celebritate mondială. O publică în Florența și în anul următor fu tradusă în franțuzește de P. H. Michel. Opera trecu iute și cu succes tot mai mare în Anglia și în America, având în ambele țări edițiuni de lux mari sau mici deopotrivă cu Shakespeare, Dickens sau Byron.

Evident nu e opera unui exeget sau unui teolog, dar prin avântul său liric însufletește întreaga istorie evanghelică, dându-i o putere de viață și de actualitate extraordinară, întrecând ușor pe Strauss, Renan, Fouard, Didon.

1) Dl Ioan Fântânat a dat în „Vestitorul“ din Oradea-Mare 1926 No. 4, 5 și 7, trei articole scurte dar foarte cuprinzătoare, cari fac un mic studiu interesant despre această carte a lui Papini.

De ici colo sunt câteva afirmațiuni necontrolate sau exagerate sau nu destul dovedite, câteva cuvinte brutale, ⁽¹⁾ câteva desvoltări inutile sau prea exclusiv literare. Totuși impresiunea generală este foarte bună. Te simțеști convins, mișcat, înălțat prin expozițiune sinceră și patetică, prin avântul sufletesc al autorului, prin pietatea sa luminată și vie (intolerantă pentru eroarea și viciul cum trebuie să fie de fapt o inimă sinceră și logică). Elanul poetic care întovărășește expozițiunea adevărilor cele mai sublime este de o calitate rară și delicată (precum este Isus, transcendental său obiect). Par'că te simțеști oarecum în contact cu personalitatea de tot specială a lui Isus: de tot distant și de tot aproape, de tot sublim și mai *acasă* în inima noastră de cât noi înșine.

Pentru o mai desăvârșită înțelegere a operei întregi am recomanda mai ales capitolele următoare (afară de introducerea și de Rugăciunea finală cari vor rămănea două pagine clasice în literatură universală): cap. 9 Vechiul legământ cap. 10 Proorocii, cap. 12 Proorocul Focului, 20. Răsturnătorul, 23. Nu cârțiți, 62. Nedoritul, 63 Iaina Judei... dar mă opresc, constatând că am lăsat afară cap. 19 cei ce plâng (problema durerii), cap. 25 Înaintea iubirii (unde înțelegciunea Chinei, Egyptului, Persei și chiar a Greciei e scurt analizată pentru a fi pusă în comparațiune cu doctrina iubirii adevărate, Cetind mai departe cap. 26, 27, 28, vezi firul care leagă capitolele într'un „crescendo“ care te înalță.

Autorul mărturisește pe Isus Hristos fără rezervă și fără frică. Par'că cu el înțelegi mai bine cât a prețuit sosirea lui Hristos în lume și câte schimbări minunate a făcut. Ni o spune cu avânt înzecit și dovezi sintetice în capitolul din urmă «...Avem lipsă de Tine, de Tine numai și de nimenea altul ...în sărăcia noastră neputincioasă... toți avem lipsă de Tine, chiar acei cari Te ignorează.»

Papini a rătăcit prin] atâtea căi greșite, că vrea acum să reînnoiască credința creștină, desvoltând și manifestând tuturor oamenilor sinceri programul și mai ales realizările lui *Hristos-Regele*. Te simți călăuzit de un pristav genial!

1) Aceste defecte sunt mai ales bătătoare la ochi în mijlocul unor pagini *maestre* chiar dintre cele pe care le vom cită mai la vale.

Scriitor de mare valoare prin tehnică și inspirațiune este și un luptător al condeiului, de câteva ori prea violent. A conservat și acum ceva din firea sa avântată de mai înainte, de oarece farizaeismul și prozaismul egoist îl revoltă. Papini este un răsculat care nu primește lumea așa de proastă și urâtă cum este. Notăm aici că are un capitol (al 20 lea) unde prezintă pe Isus ca pe *Răstunătorul* și reformatorul radical care a revizuit și revizuește încă „scara valorilor“. Ca un Hamlet modern dar cu preocupările sociale și filantropice, Papini se gândește și el că e ceva *putred* în lumea noastră și atacă fără milă, de câteva ori cu un dispreț sgomotos și înțepător, cetățile minciunii, egoismului, lașității și ale fățărniciei. Nu cruță nici persoanele compromise. Lovește tare pentrucă... iubește mult și vrea îndreptarea preconizată de Acela care a zis: «Eu sunt calea, adevărul și viața».

În prefață lovește tot așa de bine în literatură moale și bigotă cât și în exegeza germană și stilul unctuos.

Strict vorbind nu e *istoria* lui Hristos ci mai bine un fel de *oratorio* unde *recitativul* istoric totdeauna liric și însuflețit e adeseori întretăiat cu invocări și ocări, rugăciuni și satire, suspine și ironii. Ceea ce te mișcă este spectacolul unui suflet care vrea să se transfigureze conform chipului divin și caută să reflecteze în el icoana dumnezească. Isus a fost pentru el oglinda fermecată în care și-a regăsit tot ceea ce e nobil, frumos și adevăr în ființa sa. *Oglindă fermecată și fermecătoare*, deoarece nu se mulțumește cu transfigurarea, idealizarea, purificarea sufletului omenesc ci i-și dă fericirea în zadar căutată în afară de ea. Și atunci inima autorului ne apare și ea ca o oglindă *mărginită și redusă* dar extraordinar de sugestivă, al D-zeirii.

Papini împărțise foarte original în unități musicale cartea sa „*Un om sfârșit*“ și anume: *Andante*, *Appassionato*, *Tempestoso*, *Solemn*, *Lentissimo*, *Allegretto*, dar atunci era simfonia trufiei și al egoismului. Acum cu un ritm superior și o armonie universală, ne dă simfonia iubirii și a *deificării* personale dacă vrem serios și efectiv să ne însușim mântuirea. Așa că Sfta Evanghelie a fost și pentru el oglinda fermecată unde căutând pe Dzeu s'a găsit și pe sine și fericirea sa... veșnică!

Dapini ne povestește emoțiunile sale după cum se desvoltă epopeia în inima sa înflăcărată. Suflét pasionat și cu vorbe aspre și tăioase, dar de o sinceritate absolută, crede că așa va imita mai bine pe divinul *răsturnător* anti-burghez, ironist, dușmanul rutinei individioase, reformator autorizat care prin o pildă, un cuvânt rușinează și nimicește trufia pontificilor și înțelepciunea fariseilor. Tot pentru acest motiv, chiar din scenele cele mai înduioșătoare ale îndurării, scoate logic amenințări grozave. De pildă în episodul femeiei adultere, unde arată solidaritatea oamenilor și în păcate. Au fost probabil vinovați și alți ca ea, poate de câteva ori și mai mult de cât ea!

Vom sfârși ca Dl I. Fântânar recunoscând în „*Storia di Cristo*” povestirea artistică și interpretarea filozofică a acelor mozaicuri din care se cuprinde viața pământească a Mântuitorului, Dapini nu vede în această viață numai o materie de delectare (nici de declamare aș adăuga) în sublimele frumuseți morale ce se deprind din caracterul dumnezeesc al Cuvântului (întrupat) și convins că a aflat în mod definitiv adevărul, veșnica certitudine, prezintă doctrina pură—dacă vrei dogma creștină—într’o formă vie, artistică, în linia celor mai gingașe sentimente, așa cum dorește de fapt mintea și inima omenească...»

Și C. Nestor (*Cuvântul* 27 Ianuarie 1929) a caracterizat opera definitivă a lui Dapini cu formule bogate: «Și (lui Dapini, repugnă compromisurile doctrinare cât și aritmetica sentimentală, Renan evoacă dracul care se scaldă în var. Meridionalul Dapini se cufundă perdut în delirul dragostei și se înmormântează în cea mai desăvârșită credință... Adoră pe Christ.. și realitatea vieții lui crește din suflétul lui Dapini grandioasă, umanizată, căpătând proporții de eternitate... Te ia de gât, te sgâfâie, te blestemă, te scuipă. Pamfletarul crede, crede chinuitor în cea mai sublimă figură a Istoriei... Mărturisește o spiritualitate frenetică. Isus a fost un mare *paradoxal*; a voit să *refacă* omul spiritualicește, să-l smulgă instinctele—burueni otrăvite—și să-i sădească floarea iubirii aproapei, îngăduinți pentru cei obidiți și a dragostei până la uitare de sine... Isus a fost și un poet sublim... (Dapini) face apropiere cu actualitatea... cei ce vor din nou să-L ucidă

pe Christ (în sufletul oamenilor) să-și mute domiciliul sau să se ferească de a-l întâlni singur. Se poate întâmpla să le pună mâna în beregată și să le arunce'n față: L'ați omorât; ce ne dați în loc?..»

Să citim deci cât de iute o carte așa de bogată, scrisă cu o adâncă sinceritate și o rânduire originală. Veți găsi, în 90 de capitole, cele mai însemnate episoade ale Evangheliei. Scriitorul le pune înaintea ochilor noștri ca o oglindă fidelă și irecusabilă, a cărei figură o reportează sufletului său.

Și deoarece punctul său de observare e foarte înalt, orizontul său e foarte larg și perspectivele sale atât mai exacte. Cu ce compătimire vede și judecă sterilele agitațiunile noastre, noroiul, furtile, excesele noastre și nenumeratele noastre pete și cusururi, din viața individuală, familiară și socială.

Satira sa, prea justificată în fondul său, e de o formă cât de atrăgătoare. Are un stil de o culoare strălucită și de o viçoare sculpturală care modelează fiecare personaj sau episod în un relief sugestiv. Cartea sfârșește cu Rugăciune către Isus Hristos, care este o adevărată apoteoză umană a Cuvântului *Intrupat* pentru a ne diviniza și pe noi.

Prin ecourile grandioase, pe care Hristos le-a deșteptat în sufletul lui Papini, vedem mai bine însemnătatea evoluțiunii sale intelectuale și a conversiunii sale. După ce explorase toate filosofiiile și sistemele, toate câmpurile gândirii, n'a găsit adevărul și liniștea decât prin întoarcerea sa la Biserica mamă, la dogmele creștine. Cartea sa are o înaltă menire: să ne înfățișeze figura *Eroului unic* și totuși aproape nebăgat în seamă de lumea modernă, pe acela pe care l'au predicat atâți apostoli, l'au mărturisit atâți martiri cu sângele lor, atâți cuvioși cu munca lor, atâți misionari cu jertfele lor. Isus și numai El, rămâne oglinda fermecată, unde nu numai cei mai rafinați artiști și cei mai scrupuloși savanți dar și elita înțelepților caută și găsesc... *idealul lor realizat*.

Ce ideal și ce realizare! Iată oglinda fermecată și fermecătoare (prin tot potențialul d zeesc și uman cuprins în ea) care a fixat genii ca S. Pavel, S. I. Gura de Aur, S. Augustin, Dante, Klopstock, Bossuet etc.

A. MICU.

ISTORIE ȘI ARTE

EFFECTIVELE FRANCMASONERIEI.

Caetele Ordului (Les cahiers de l'Ordre) dau, referitor la efectivele masonice și repartizarea lor, preciziunile următoare :

Statele protestante au 25.511 loje, pe când statele catolice n'au decât 2.604 și nu trebuie uitat că în statele catolice sunt și protestanți. Dacă s'ar putea face o separațiune între populația catolică și cea protestantă într'o țară, din punct de vedere masonic, fără îndoială, deosebirea între masonizarea catolicilor și cea a protestanților s'ar prezenta și mai mare.

De sigur condamnările lansate din partea Bisericii catolice contra Francmasoneriei, au oprit dezvoltarea lojelor în țările catolice, dar motivul acela nu e valabil, decât într'un grad minim pentru țările ortodoxe unde, interzisă din timp în timp, masoneria a fost, în mai multe rânduri când tolerată, când autorizată chiar. — Țările ortodoxe ar trebuie deci să fie cu mult mai masonizate ; și totuși nu au decât 120 loje.

De aceea, putem afirma, că sub masca Francmasoneriei se ascunde Protestantismul.

De aci urmează că ortodoxul, când se masonizează, se întoarce numai decât spre protestantism.

Astfel numărul lojelor în fiecare țară, corespunde, precis, cu importanța influenței protestante. Altfel merge cu evreii. Numărul lojelor n'are nici un raport cu importanța populației jidovești. Bună oară: 1)

țările	jidovii	loje
Statele Unite	3.600.800	15.895
Polonia	3.000.000	29
Ukrania	1.795.540	7
România	900.000	14
Rusia (fără Ucraina)	865.683	—
Germania	615.000	640

Se vede din tablou că, dacă nu conțin mulți protestanți, țările cu populația jidovească numeroasă n'au, așa zicând, loje. *Jidovii și francmasonii pare că se exclud unii pe alții.*

Apoi, dacă acțiunea jidovului, prin francmasonerie, pare a fi problematică, cu totul altfel se prezintă acțiunea externă și vătămătoare a francmasoneriei în țările catolice. 2)

1. Cifrele populației jidovești sunt date după revista jidovească Paix et Droit (Pacea și Dreptatea) din Jan. 1927.

2) Bună oară în Franța guvernul e în mâna ei. Cu toate că aci, nu sunt mai mult de 90.000 membri, și fiind numărul alegătorilor de 9 milioane, ar trebui să n'aibă ei în Parlament decât 1/100 de deputați, și totuși în ultima legislatură 1924-1928 numărul deputaților masoni era de 242.

Statistica mondială a Lojelor¹⁾

EUROPA.		M. L. din Prusfa	101
<i>Anglia.</i>		M. L. «Zur Eintracht» din Darmstadt	10
Marea lojă din Anglia	4195 L.:	M. L. din Saxe	44
M. L. din Irlanda	600	M. L. Mamă «eclectică» din Frankfurt	24
M. L. din Scoția	1.107	M. L. din Hamburg	51
M. mixtă a Dreptului Uman	77	M. L. germană din Leipsig	8
	total 5.979	M. m. a D. U.	2
<i>Austria.</i>			total 640
M. L.	21 L.:	<i>Grecia.</i>	
M. mixtă a D. M.	2	Marele Orient	71 L.:
	total 23	M. m. a D. U.	1
<i>Belgia.</i>			total 72
Marele Orient	25 L.:	<i>Italia.</i>	
M. m. a D. U.	2	Marele Orient	502 L.:
	total 27	M. m. a D. U.	35
<i>Bulgaria.</i>			total 537
M. L.	8 L.:	<i>Iugoslavia.</i>	
<i>Danemarca.</i>		Marea Lojă	18 L.:
M. L.	17 L.:	M. m. a D. U.	1
Loje de instrucțiune	27		total 19
Loje germane	3	<i>Luxemburg.</i>	
M. m. a D. m.	8	Marea Lojă	1 L.:
	total 55	<i>Norvegia.</i>	
<i>Elveția.</i>		Marea loje-mamă :	
Marea lojă alpină	39 L.:	lojele St. Andrei	6 L.:
M. m. a D. U.	8	lojele St. Ioan	18
	total 47	Marea lojă	4
<i>Finlanda.</i>		M. m. a D. U.	8
Loje	4 L.:		total 36
M. m. a D. U.	16	<i>Olanda.</i>	
	total 20	Marele Orient	126 L.:
<i>Franța.</i>		M. m. a D. U.	36
Marele Orient	423 L.:		total 162
Marea Lojă	203	<i>Polonia.</i>	
M. L. independ. și regul.	25	Loje germane	16 L.:
M. m. a D. U.	59	Marea lojă națională	13
	total 710		total 29
<i>Germania.</i>		<i>Portugal.</i>	
M. L. «Zur Sonne» din Bayreuth	44 L.:	Marele orient	80 L.:
M. L. mamă din Berlin	177	M. m. a D. M.	5
M. L. germană din Berlin	173		total 85

<i>România.</i>		<i>Boliviá.</i>	
Marele Orient	14 L.:	M. m. a D. U.	1 L.:
<i>Spania.</i>		<i>Canada.</i>	
M. L. din Spania	35 L.:	M. L. din Alberta	112 L.:
Marele Orient	70	M. L. din Columbia Britanică	95
M. m. a D. U.	6	M. L. din Canada (Ontario)	525
total	111	M. L. din Manitoba	93
<i>Svedia.</i>		M. L. din New Brunswick	42
Marea Lojă mamă:		M. L. din New Scotia	77
Loja Sf. Andreiu	14 L.:	M. L. din Isla Prinț. Eduard	17
Loja Sf. Ioan	30	M. L. din Quebec	75
M. m. a D. U.	7	M. L. din Saskatchewan	160
total	51	M. m. a D. U.	6
		total	1.182
<i>Cecoslovacia</i>		<i>Chilia.</i>	
Masca Lojă Lessing	20 L.:	Marea Lojă	55 L.:
M. m. a D. U.	3	M. m. a D. U.	5
total	23	total	59
<i>Ucrania.</i>		<i>Colombia.</i>	
Marea Lojă	7 L.:	Marea lojă națională	11 L.:
<i>Ungaria.</i>		<i>Costu Rica.</i>	
Marea Lojă simbolică	82 L.:	Marea lojă	7 L.:
ASIA.		M. m. a D. U. Cluj	1
<i>Filipine.</i>		total	8
Marea Lojă	82 L.:	<i>Cuba.</i>	
AFRICA		Marea lojă	102 L.:
<i>Egipt.</i>		M. m. a D. U.	1
Marea Lojă națională	82 L.:	total	103
M. m. a D. U.	5	<i>Ecvator.</i>	
total	87	Marea lojă	5 L.:
<i>Liberia.</i>		M. m. a D. U.	2
Marea Lojă	9 L.:	total	7
AMERICA		<i>Statele Unite.</i>	
<i>Argentina.</i>		M. L. din Alabana	574 L.:
Marele Orient	115 L.:	M. L. din Arizona	32
M. m. a D. U.	7	M. L. din Arkansas	561
total	122	M. L. din California	500
<i>Brasilia.</i>		M. L. din Colorado	139
Marele Orient	300 L.:	M. L. din Connecticut	118
M. O. Rio grande din Sud	39	M. L. din Delaware	22
M. O. din San Paulo	65	M. L. din Columbia	34
M. m. a D. U.	11	M. L. din Floride	238
total	415	M. L. din Georgie	667
		M. L. din Idaho	65
		M. L. din Illinois	920
		M. L. din Indiana	567
		M. L. din Iowa	540

M. L. din Kansas	423 L.	M. L. Cosmos din Chihuahua	5
M. L. din Kentucky	612	M. L. El Potosi	5
M. L. din Luisiane	268	M. m. a D. U.	8.
M. L. din Maine	206		
M. L. din Maryland	120		total 71
M. L. din Massachusetts	300	<i>Panama.</i>	
M. L. din Michigan	472	Marea Lojă	6 L.
M. L. din Minnesota	310		
M. L. din Mississippi	378	<i>Paraguay.</i>	
M. L. din Missouri	643	Marele Orient	10 L.
M. L. din Montana	104	M. m. a D. U.	1
M. L. din Nebraska	275		total 11
M. L. din Nevada	25		
M. L. din New Hampshire	80	<i>Peruvai.</i>	
M. L. din New Jersey	225	Marea lojă	10 L.
M. L. din New Mexico	52		
M. L. din New-York	922	<i>Porto Rico.</i>	
M. L. din Caroline din Nord	445	Marea lojă	37 L.
M. L. din Dakota din Nord	124		
M. L. din Ohio	593	<i>Sf. Dominico.</i>	
M. L. din Oklahoma	450	Marea lojă națională	13 L.
M. L. din Orégon	156		
M. L. din Pensylvanie	525	<i>San Salvador.</i>	
M. L. din Rhode Island	37	Marea lojă	5 L.
M. L. din Caroline din Sud	286		
M. L. din Dakota din Sud	167	<i>Urugay.</i>	
M. L. din Tennessee	455	Marele Orient	18 L.
M. L. din Texas	952	M. m. a D. U.	2
M. L. din Utah	25		total 20
M. L. din Vermont	103		
M. L. din Virginie	337	<i>Venezuela.</i>	
M. L. din Washington	241	Marea lojă suverană	9 L.
M. L. din Virgine din West	158	M. L. simbolică	5
M. L. din Wisconsin	324	M. L. Statelor Unite din	
M. L. din Wyoming	42	Venezuela	13
M. m. a D. U.	83		total 27
	total 15.895		

OCEANIA

<i>Guatemala.</i>		<i>Australia.</i>	
Marea lojă	5 L.	M. L. Australia din Sud	106 L.
		M. L. Noua Galle din Sud	385
<i>Haiti.</i>		M. L. din Victoria	285
Marea Orient	75 L.	M. L. din Tasmania	35
		M. L. Australia Ocidentală	108
<i>Honduras.</i>		M. L. din Queenoland	80
Marea lojă	3 L.	M. m. a D. U.	14
			total 1.013
<i>Mexico.</i>		<i>Noua Zelandă.</i>	
M. L. din York din Mexico	15 L.	Marea Lojă	226 L.
M. L. Orientală din Yucatan	9	M. m. a D. U.	4
M. L. unită mexicană	9		total 230
M. L. din Tamanlipas	7		
M. L. din Nuevo-Leon	13		

G. La Brèche.

SCHIȚE

† EMILIA dr. RAȚIU

de I. GEORGESCU.

Mai rar femeie — nu numai la noi, ci și în străinătate — care să fi avut un rol atât de însemnat în luptele pentru emanciparea națională.

În adevăr, aproape la fiecare pas, ne întâlnim cu această nobilă figură de femeie, în luptele naționale ale Românilor ardeleni din a doua jumătate a veacului trecut.

După cât știu eu, întâia ei faptă românească de notorietate publică este colecta făcută pentru nenorociții Tofăleni.

Ce se întâmplase ?

Baronul ungar Apor Karoly s'a înstăpânit în 1842 pe moșiile acestor săteni și a jurat, singur înaintea judecătorului maghiar — lucru nemaipomenit până atunci — că el stăpânește pământul acela din strămoși. Judecătorul i-a dat câștig de cauză și sătenii au fost isgoniți din bordeele lor, punându li-se în vedere că dacă nu părăsesc satul în 24 de ore, puținele boarfe ce le-au mai rămas vor fi arse în șanțul drumului.

Soțul ei, regretatul avocat, mai târziu președinte al partidului național român, dr. Ioan Rațiu, le ia apărarea înaintea justiției, iar ea, soție credincioasă, inițiază o colectă în beneficiul lor. Inimosul gazetar C. A. Rosetti a susținut mult cauza Tofălenilor în ziarul său de pe vremuri „Românul“.

Dușin după aceea (1869), această însuflețită româncă scrie aceluiaș mare patriot: „Să instruiți tinerimea, s'o deprindeți la arme, să formați sute și mii de ofițeri, ca în fine să nu ne pară rău că a sosit ora și ne-a aflat nepregătiți“.

C. A. Rosetti reproduce întreaga scrisoare, exclamând: „A! Când oare Români se vor hotărî să mănânce de tot acel măr sfânt ce li-l prezinți, doamnă, cu atâta iubire?“

Era atât de inimoasă și atât de inteligentă această femeie, în cât Al. Papiu-Ilarian, autorul celui dintâi discurs de recep-

țiune academică la noi asupra celebrului Șincai, ei i-a trimis cel dintâi exemplat ieșit de sub teasc cu recomandatie foarte măgulitoare și, prin mijlocirea ei, a putut plasa în Ardeal o sută de exemplare.

Iar când în vara lui 1877 s'a încins hora îngrozitoare a războiului cu Turcii, tot ea este care lansează cel mai înflăcărat apel către locuitorii din Turda, unde locuia ea atunci, și din împrejurimi.

Nă-ar duce prea departe, dacă am reproduce și acest apel, deși ar merita. Cine dorește, îl găsește în recenta lucrare asupra soțului ei: „Dr. Ioan Rațiu 50 de ani din luptele naționale ale Românilor ardeleni“, scrisă de autorul acestor rânduri și editată de „Astra“ din Sibiu.

Ajunge aici să constatăm că, pentru meritele ei de colec-tantă a fost decorată cu crucea comemorativă „Elisabeta“.

Tot ea a inițiat și o loterie pentru orfanii rămași din acel războiu.

Rolul ei mareț însă, întocmai ca și al soțului ei, începe odată cu mișcarea memorandistă.

Se știe ce rol de „împăcluitoare“, recte de împiedicătoare, au femeile de obicei care se sperie de orice lupte și frământări, mai ales dacă le amenință bunăstarea și viața.

Doamna Emilia dr. Rațiu n'a fost din categoria acestora.

Mai rar femeile care să-și fi secondat și îmbărbătat pe soțul ei la luptă cu energia dovedită de ea.

Citez un caz clasic, unul singur, dar hotărîtor.

Soțul ei se găsea de mult timp în temnița din Seghedin. De Unguri îi jena această împrejurare. Voiau o împăcare cu orice preț. De aceea trimeteau trupe dela Teatrul Național și dela Opera din Budapesta cu actori și actrițe de seamă, precum și un roi de tineri magnați și baroni, doar vor putea atrage în cercurile lor de petreceri ușoare pe pustnica din strada prăfoasă și mlăștinoasă a Cărămidarilor (Tegla-gyár utca, 7) dela Seghedin. Zadarnic. Virtutea acestei matroane și puterea de renunțare a ei și a ficelor ei a fost tot atât de mare ca și bărbăția cu care Rațiu și tovarășii săi au refuzat să se apere de acuzațiunile procurorului maghiar în celebrul proces al Memorandului la Ciuj.

Văzând Ungurii că nu izbutesc cu frumosul, — cu șoșele și momele vorba ceea, — mai potrivit cu temperamentul lor încearcă cu teroarea.

Dázmándy Dénes, agentul de legătură al guvernului maghiar de pe vremuri, ține atunci doamnei Emilia Rațiu următoarea cuvîntare de amenințare: „Dacă nu voiți să cedați, atunci nu va fi vina mea, dacă voi trece cu trăsura în fuga cailor peste corpul d-tale, aruncat în mijlocul uliței!”

Și doamna Rațiu a avut și curajul în adevăr bărbătesc de a înfrunta și această urgie ungurească.

Tot atât de frumoasă și înălțătoare este și activitatea ei de neobosită propagandistă a cauzei noastre naționale în țară și în străinătate.

Dar această constituție capitolu aparte din istoria luptelor naționale din urmă. Vom reveni cu altă ocaziune.

IOAN GEORGESCU

(din Dimineața).

fost secretar al „Astrel”, autorul lucrării „Dr
Ioan Rațiu, 50 de ani din luptele naționale
ale Românilor ardeleni”.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CRONICA LUNARĂ

RĂBOJ.

Vitriolaj bisericesc.

Dela o vreme încoace, în mod sporadic, sub nu știu ce îmbold ascuns, se deslănțuie asupra înaltelor capete ale Bisericii ortodoxe o furtună verbală nespus de violentă. Cu ocazia mișcării pentru fixarea Pascaliei la 31 Martie, „Curentul” și „Cuvântul” nu s’au lăsat întrecuți, atacând cu o magnificenție în ocări pe conducătorii Bisericii lor.

Protestul scriitorilor de a se limita la biciuirea persoanelor vinovate fără a se atinge de Instituție, îl înregistrăm ca o protestare deșartă. Când Action Francaise — iară o amintim aci

deoarece C. și C. susnumiți, au adoptat formula ei de polemică și încă cu dărnicie, insultă pe leaderii Republicei și trage câte o bătaie pe spatele lor, asta o face, știind prea bine că cu prestigiul spurcat al republicanilor, se spurcă totodată (dela cauză la efect) și prestigiul Republicei. — Polemiștii protestează, spunând că sunt de cea mai bună credință; primim: dar i-am fi crezut mai iscuțiți și înțelegători. — Poporul gândește, judecă în *concret*. Este oare vreme să-l lase să judece rău pe bisericăși și Biserica. Un mare val de desafecție față de instituția spirituală coboară de la intelectuali la massa credincioșilor. Ca să iubești, necondiționat trebuie să respecti. Azi cine mai respectă cu adevărat Biserica? nu peste mult cine o va mai iubi? Polemica, o nutrește ura. Pe polemiștii noștri „de bună credință“ patima lor îi orbește. Aruncă cu găleata vitriolul peste măști, având pică — așa zic — numai pe măști, dar acidul roade și fața unde masca e aplicată. — Firește.

Arte și morală.

Ce mare vâlvă s'a făcut în zilele trecute, în jurul chestiunii de la teatrul Național, „*Amantul anonim*“! Cu decret ministerial, era declarat *infect*! și cu toată dreptatea! Atunci s'a înarmat neamul autorilor; au pornit la luptă, dramaticii, comicii, gazetarii, actorii, domnișoarele dela balet, leat și dașcă, chiar și preaseriosul redactor al *Duminecilor* dela Cuvântul, în numele independenței artei, sub steagul unei *Helena* jignite. Au și trimis pe pristavul lor, în speță Dl L. Rebreanu, la cei în drept să li-se dea satisfacție. Zadarnic! *Amantul anonim* a fost scos de pe cuie și era cu toată dreptatea.

Totuș, în felul cum a fost pusă chestiunea, ea a rămas tot întreagă. Piesa D-lui Minulescu, nu merită, se prea înțelege,

«*ni cet excès d'honneur ni cette indignité*»

dacă n'ar fi fost ridicată la treapta înaltă a raporturilor între artă și morală. Dar sfidez pe toți beligeranții să o poată soluționa echitabil: li lipsesc argumentele topice. Ni ar plăcea să putem reveni într'o zi la desvoltarea condițiunilor împăcării între cele două — așa zise — inamice. În limitele impuse unei cronici lunare ne mărginim să amintim, celor cari vor vrea să priceapă, următoarele:

În măsura chiar în care ea are o valoare umană, și interesează binele omului, opera de artă, cade sub judecata teologului și a moralistului; iar libertatea artistului, în orice cetate omenească, sănătos zidită, trebuie să supoarte foarte severe restricțiuni.

Însă această regulare etică, care se impune artistului este de bună seamă o regulare extrinsecă, străină *în se*, artei considerate în sine.

Așa dar, să nu zicem că „arta însăși nu este o țintă“ nici că „plăcerea, nu este scopul suprem al artei“ mai bine să zicem: *arta este ținta artistului și scopul artei ca atare, este plăcerea, precum cunoașterea spațiului, este scopul geometriei, iară geometria este ținta geometrului — adaugând totuș, că scopul artei nu este scopul suprem și ultim al omului. — Și atunci activitatea artistului trebuie să sufere limitările și subordinațiunile cerute de interesele esențiale ale ființei omenești. Așa înțelege, Aristoteles, subordona arta, politicii, și Toma Aquinatul cu atât mai mult dreptatea, o subordona legii dumnezeiești. Însă în ordinea sa, arta nu tinde decât la fabricarea lucrurilor frumoase, și la plăcerea ce o produce în suflet, splendoarea unei forme spirituale într'o materie proporționată.*

A două — într'o ordine normală a lucrurilor, care adecă, presupune un public, o viață de societate, un stat și recunoașterea plină, în cetate, a autorității Bisericii, atunci regulările cari se impun din afară artistului, ar trebui să se producă prin simplul joc a constrângerilor sociale spontanee.

Dar asta ar fi filozofia artei, și știm bine că filozofia, ca toate duduielele bătrâne, adesea fleoncănește. *Quandoque dormitat Homerus.*

Preotul și Politica.

Preoți bătrâni crunt bătuți, parohi scoși din biserică: *sânge și rușine*, iată monstruosul bilanț al politicei când blăstemata se strecură până la sfântul jertfelnic. Ni se spune că conducătorii bisericești, cărora Isus Hristos li-a incredințat onoarea miresei sale, Biserica, s'ar fi trezit, și chiar a și fost scoasă la iveală, o pastorală arhierească, interzicând preoților să facă politică militantă; li s'a dat porunca să demisioneze în cel mai scurt timp — 8 zile — (cf. Scrisoarea pastorală a Episc. Ciorogariu din

Oradea) din partidul politic în care erau înscrși. Frumos. Radical. Inșă ne mai întrebăm : Oare preotul nu este cetățean? fiind cetățean, nu se va întâmpla oare să fie ales de către popor, drept reprezentant al lui la Senat sau la Cameră? Poate primi sau nu? Oare nu e bine, mai ales în zilele noastre de sbucium spiritual, să se poate auzi acolo, glasul pătrunzător al unui preot? Sunt și mai multe întrebări cari ne vin în minte. — Dăm totuș aci cuvintele prea frumoase a Dlui Nichifor Crainic, fiind cel mai adânc răsunset al unei conștiințe creștine :

«...Nimic nu e mai „din lumea aceasta“ ca politica. Politica cu patimile ei josnice, cu interesele ei brutal materiale, cu zeița ei: Vremelnicia. Nimic nu e mai în afară de „lumea aceasta“ ca preotul, rob al lui Hristos și al eternității. Idealul Bisericii e împărăția lui Dumnezeu; idealul politicei e puterea pământească. Hristos a învățat că nu poți sluji totodată la doi domni. Nu poți îmbrățișa două principii contrarii. Nu poți sluji lui Dumnezeu și d-lui Vintilă Brătianu, lui Dumnezeu și general Averescu, lui Dumnezeu și d-lui dr. Iuliu Maniu. Un preot încetează de a fi preot în momentul când își alege șef pe un om, oricât de virtuos ar fi acesta, al puterii vremelnice pământești. Pentru un preot, a intra într'un partid politic înseamnă a se pune în conflict cu restul parohienilor lui cari nu acceptă acel partid. Cum își mai poate îndeplini acel preot misiunea de armonizare a tuturor în idealul Bisericii? Politica anulează preoția. Un preot factor politic încetează de a mai fi respectat ca preot de întregul popor..»

Bine, dar de ar fi ales preotul pe baza unui program creștin, cum-i, bună oară, în Franța și în Germania și cu ngăduirea superiorității respective, înțelegând așa că nu oricine s'ar putea prezenta la alegere de capul lui, sau pe seama unui partid, ci cu voia forului său bisericesc competent, cu un program controlat de el.

„O viță de păr alb“.

În marea revistă „neutră“, *La Revue Internațională* a apărut de curând un articol foarte sugestiv referitor la programul francmasoneriei „despre modă“. Căci nu cred că D-tră să nu fi știut că Asociațiunea „filantropică, umanitară, închinându-se respectuos înaintea unei Ființe supreme“ are să se ocupe cu fleacuri de aceste.

Dar nu e aci vorbă de ceea ce ar fi legitim să se îngrijească Instituția pentru îndreptarea moravurilor, sau despre moda privită sub punctul de vedere al igienei și al sănătății. Sunt oare francmasonii medici, sociologi, moralisti? doar nu! E vorbă aci numai de a aduce treptat lumea la o schimbare radicală în ideile de pudoare, de curățenie, idei datorite, cum se știe, *unui obscurantism devot.*

De când i-a fost frică lui Adam să se prezinte gol înaintea Creatorului său — doar pentru acea *s'a ascuns* — ape multe o fi trecut sub poduri. Ajunge! să nu ne mai „*încurcăm*” cu teama asta! să ne desbrăcăm dar! Să umblăm goi! Inșă e cam greu să înveți omul, mai ales când are o conștiință încăpăținată, și când stă de pază obiceiurilor învechite o Instituție puternică ca Biserica.

Las'o! francmasoneria e și mai puternică și lucrează prudent! „*Vom începe să lucrăm în sălile de sport, vom desbrăca mai întâiu spatele; apoi, picioarele până la genunchi, (și în sus cu ceva); iară le vom desbrăca* — (se spune *le* fiind vorbă de femeii mai ales) — *pe dinainte* (începând de la gât până la mijloc, în forma de triunghi cu vârful în jos). *Să revalorizăm nudul, până vom ajunge la o desbrăcare completă, dela „Venus de Milo” la „La Source de Ingres.”* E cam copilăros de a crede, îmbrățișând punctul lor de vedere al frumuseței, că toate Eve-le noastre sunt la punct să rivalizeze cu miss Europa! Să primească ele să umble, fiind debile, urite, cu cusuri, fără zorzoanele femeiești pe cari le permitea lor moda așa zisă învechită.

Ah! proștii! răufăcătorii! fațarnicii! Pedepsa voastră, ar fi destulă să fiți siliți să umblați goi pe stradă, chielii, obezi, strâmbi la picior, ca să vă procopsim a respecta pe fecioarele noastre!

Imprumutul.

Prin noi înșine... ori... unul pe altul; Dintre cele două formule dușmane, la urma urmei a învins cea mai conformă bunului simț, pentru un popor care suferă de lipsă de capital; și imprumutul s'a iscălit, în ciuda proorocilor de rea v...este și cu toate că de atâtea ori sburase cioara la mâna stângă. Il datorim diplomației dibace a Dlor Popoviciu și Lugojeanu, dar mai ales și faptului că străinul a văzut România întărindu-și poziția sa

internă, prin înlăturarea unui regim slab în care nimeni nu mai avea încredere. Iară s'a verificat axioma realist : Mai întâiu faceți-ne o politică sănătoasă înlăuntru și toate celea de ce aveți trebuință... „*vi se vor da pe deasupra*“.

Nu mai revenim asupra împărțirii tranșelor între băncile străine, (toate ziarele ni-le au dat din belșug la începutul lui Februarie); am și primit pe lângă Banca Națională un consilier tehnic francez (de ce să ne fie rușine ?): toate garanțiile doar au fost luate ca să nu risipim banii dăruși. Și acum iute! drum norocos spre luciul mării.

SENEX.

VIAȚA RELIGIOASĂ

CHESTIUNEA ROMANĂ

Aranjarea diferendului dintre Quirinal și Vatican.

Prin aranjarea definitivă a diferendului dintre Vatican și Statul italian s'a produs un epocal eveniment în viața politică mondială. Dovada acestei afirmațiuni o confirmă faptul, că întreaga presă mondială se ocupă de aceasta chestiune. Se vede limpede că a fost în interesul Statului italian ca să se aranjeze această chestiune, mai ales în urma potențării puterii și prestigiului etic și diplomatic, pe care Sf. Scaun Apostolic și l'a câștigat în decursul și în urma războiului mondial.

„Dela ocuparea Romei papale din partea trupelor Victor Emanuel, întâmplată la 20 Septemvrie 1870, Papa Piu al IX-lea

și toți cari l'au urmat în scaunul sf. Petru, au fost — cum se știe — în celea mai încordate raporturi cu puterea lumească a Italiei. Anatema papală s'a aruncat prin enciclica dela 1 Noiembrie acelaș an asupra tuturor cari au avut ceva parte în răpirea Statului papal și protestul solemn împotriva legii de garanții adusă în Maiu 1871, ale cărei avantagii au fost mereu și consecvent refuzate, au ridicat între Sf. Scaun și guvernele italiene cari s'au perindat de atunci încoace o atmosferă de permanentă ostilitate, care a creat chestiunea romană și care a făcut din următorii sf. Petru prinsoneri de bună voință ai Vaticanului *)).

Cum a decurs solemnitatea semnării actului de împăcare?

În dimineața zilei de 11 Februarie, deja des de dimineață, „Piazza San-Giovanni“ era supra împopulată. Străzile cari se terminau în numita piață au fost barate de miliție. Intre spectatori s'au putut observa înalți dignitari de ai Vaticanului și Quirinălului. Primul care a sosit la palatul Lateran a fost *Cardinalul Secretar de Stat Gasparri*, iar după 10 minute, adică la ora 11¹/₂, a sosit *Ducele Mussolini* în societatea alor doi secretari de stat.

Importantul act a fost semnat fix la ora 11 în palatul Lateran. Cardinalul Gasparri a semnat în numele Pontificelui Piu XI, iar Ducele Mussolini în numele regelui Italiei Victor Emanuel. La solemnitatea semnării au mai participat, din partea Sf. Scaun: *Msgnor Borgongini-Duca* secretarul chestiunilor extraordinare, *prof. Pizzardo* substitutul Card. Secretar de Stat și *Msgnor Pacelli* juriconsultul sf. Scaun; iar din partea guvernului italian: *D. Rocco* ministru al Justiției, *Grandi* secretar de stat la Interne și *Giunta*, secretar de stat subst. la prezidenția consiliului.

Diferitele organe de publicitate aproape de Vatican și Quirinăl, din incidentul acesta — dau unele lămuriri cari s'ar putea rezuma în următoarele:

1. Statul Italian semnează tratatul care abrogă „legea garanției“ și recunoaște „teritoriul Vatican“ ca teritor suveran al Papei.

*) Unirea — Blaj No. 7.

2. Tratatul asigură Pontificalui dreptul de legislație.

3. Statul Italian ofere sf. Scaun o anumită sumă de bani ca despăgubire.

4. Se încheie un Concordat, care va preciza relația dintre Biserică și Stat.

5. „Castel Gandolfo“ care odinioară era local predilect de vilegiatură a papilor, precum și diferitele edificii aflătoare pe teritoriul Romei cari odinioară formau proprietatea Bisericii, se vor restitui.

Se înțelege că publicarea — în liniamente generale — a condițiilor de împăcare, nu va avea loc decât după ratificarea lor de către parlament.

Deci vom reveni!

T.

MENIREA SOCIALĂ A BISERICII

„...Fiind Legitima distribuitor (împărțitor) a învățaturii Evangheliei, Biserica nu se arată nouă numai ca mângâitoare și mântuitoare a sufletelor; mai este și veșnicul izvor al dreptății și carității și *răspânditoare* și totodată *păzitoare a libertății adevărate* și a unicei egalități posibile aici pe pământ. Punând în practică doctrina dumnezeescului său Intemeiator, ea menține un drept echilibru între drepturi și privilegii, delimitându-le în societate. Egalitatea ce-o proclamă dânsa, nu distruge distincțiunea între diferitele clase sociale, o lasă neatinsă deoarece însăși natura le cere. Pentru a se opune anarhiei rațiunii emancipate de tutela credinții și lăsate șieși, libertatea ce o dă, nu vătămă nici drepturile adevărului, fiind ele mai presus decât celea ale libertății, — nici drepturile dreptății, fiind și ele mai presus de celea ale numărului și violenței, nici drepturile lui Dumnezeu,

fiind superioare drepturilor umanității. Cât privește familia, influența Bisericii nici nu e mai puțin roditoare, căci nu numai că se opune la viclesugurile perverse ale necredinții împotriva vieții familiale, și pregătește și ocrotește uniunea și stabilitatea conjugală, ale căreia cinste, fidelitate, sfințenie, ea le apără și desvoltă.

Ea sprijinește și cimentează ordinea civilă și politică aducând, de o parte, un sprijin eficace autorității, iară de altă parte arătându-se favorabilă reformelor înțelepte și aspirațiunilor juste ale cetățenilor, impunându-le respect față de conducătorii lor și supunere datorită lor, și apărând fără oboseală drepturile imprescriptibile ale conștiinței umane..."

Leo XIII.

(Scrisoarea „Ajuns la al XXV an“ din 19 Martie 1902.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DOCUMENTATIE

PAPA IN RAPORT CU ROMÂNII.

Eminentul publicist M. Theodorian-Carada, în anul 1917 a publicat un volum prelucrat după Iosif de Maistre: „Papa“. Cum acest volum — care cuprinde și valoroase capitole referitoare la noi Români — epuizându-se total, credem că facem un bun serviciu cauzei noastre, dacă vom da în trei numere consecutive, capitolul V din numitul volum.

Increștinarea românilor.

I. — Români sunt azi un popor latin, creștini și de rit oriental. Ei sunt urmașii legionarilor români, cu cari Impăratu-Traian, a colonizat Dacia la începutul secolului II. Este cu neputință ca în legiunile romane, ce au cucerit Dacia la 107, să nu li fost și soldați creștini. Așa judecând, putem spune că creștinismul a pătruns în Dacia, odată cu legiunile romane. Nu avem însă nici o dovadă de acest lucru. Din epoca aceea, nu s'a găsit nici un monument sau inscripție, cu caracter creștinesc. Cele câteva candelice cu crucea pe ele sunt așa de puține, încât chiar de am aminti că sunt dinainte de secolul IV, ele nu dovedesc

existența unei creștinătăți numeroase. Dacia sub romani a fost o țară păgână. Daco-romanii — afară de rare excepții — păgâni au rămas până în veacul IV. Ei au fost creștinați în veacul IV și V, de către S. Nichita. Episcopul Remesianei, Apostolul românilor ¹⁾ a murit la 15 Septembrie 420, în ziua când toată creștinătatea sărbătorește pomenirea lui. Mineiele din București îl numesc «păzitor al țării acestea». Om învățat, preot harnic și cuvios, S. Nichita este unul din cei mai eleganți scriitori latini, din epoca lui. Episcop al unei eparhii, depinzând direct de Papa, ca Patriarh al Apusului, el a introdus pe români în Biserică latină. Riturile au existat de la începutul creștinismului, dar ele nu s'au dezvoltat decât cu încetul, și mai târziu. Nu putem ști cu siguranță, dacă ritul bisericilor latine din dreapta Dunării, de unde a venit creștinismul în Dacia Traiană, sa apropia de ritul roman, sau de acel oriental. Știm numai că Remesiana, eră o eparhie din dreapta Dunării, din Bulgaria de azi; și că ruinele bisericilor mai vechi din Bulgaria și Dobrogea, se deosebesc, prin arhitectura lor, de bisericile bizantine. Ele seamănă foarte mult cu bisericile latine, din vremile acelea. Este știut apoi că deosebirea dintre un rit și altul în veacurile primare ale creștinismului, o formă mai cu osebire limba liturgică. Toate popoarele au primit, la creștinarea lor, ca limbă liturgică, limba înțeleasă de ei; așa că desigur românii au avut limba latină rustică drept limbă liturgică. Aceasta o dovedesc cuvintele bisericesti ce ne au rămas în limba română, care toate au un caracter latinesc nediscutabil. Tot așa de nediscutabil, ca și faptul că Moesia și Dacia Aureliană, erau provincii dependente de Patriarhia Apuseană. «Episcopi scriu și predică latinește. Limba latină se întrebuințează în serviciile bisericesti», așa citim în cursul de istorie bisericască, pe care N. Dobrescu îl făcea la Facultatea de teologie din București.

Că românii au trecut la creștinism la sfârșitul veacului al IV și la începutul sec. V, reiese nu numai din ceea că S. Nichita e cunoscut în istorie, drept creștinizatorul ambelor Dacii; dar și din existența cuvântului românesc de Biserică. Popoarele ce au primit creștinismul în cel dintâiu două veacuri, când biserica eră numită *Ecclesia*, nu cunosc biserica, ci *Péglise*, *chiesa*. Nemții cari au primit creștinismul prin goți la începutul veacului IV îi zic *Kirche*, de la chiriaca (*xuquaqxa*), cum se zicea bisericii pe atunci. Singur românii au păstrat biserica, de la *basilica* un cuvânt ce s'a născut, bisericeste, la sfârșitul veacului IV. ²⁾

1. Dârvan. Contribuțiuni epigrafice la istoria creștinismului daco-roman. București. Socec 1911. Pag. 50, 158, 159, 162, 164, 166, 167 și 177

2. Ibid. Pag. 87 și 88.

Este prin urmare un adevăr istoric ce nu suferă discuție, acela că românii au primit creștinismul în forma latină, și dela episcopii depinzând de Papa, nu numai în calitatea de Arhiepiscopiu mai mare, ca urmaș al lui Sânt. Petru, dar și calitatea lui de Patriarh al Apusului.

Ritul Oriental.

II. — O chestiune mult mai delicată este cum românii au ajuns la ritul oriental, și în dependență de Patriarhia Constantinopolei.

„La începutul veacului VII, invazia slavilor face să dispară Arhiepiscopia Justinianei Prime, și celelalte episcopii latine, de care atârnau creștinii din Dacia Traiană». «Țara Românească și Ardealul cad sub stăpânirea bulgarilor» și «bunul simț spune că trecerea românilor dela ritul latin la ritul slavo bizantin nu s'a putut face decât fiind impus românilor cu forța de bulgarii cu totul slavizați, luți și despotici 1)». Așa talmăcește Dobrescu, trecerea românilor la alt rit, și sub altă ierarhie bisericească.

Tot așa înțelege treaba și D. Onciu, când scrie că «faptul se explică îndată ce știm că dela înființarea Imperiului bulgar — în secolul VII — și până la desființarea lui, la începutul secolului XI, noi am fost în atârnare de acest imperiu; și că în timpul supremației lui, noi am primit organizarea politică și bisericească care a produs acele efecte»²⁾.

Atâta însă nu ajunge. Oricât de puternică a putut fi stăpânirea bulgărească, deși se pomenește chiar de tăierea limbilor popilor români; cine judecă obiectiv, are nevoie și de alte explicațiuni ale acestui fenomen.

Evident în secolul VII, nu se pomenește de ruptură între răsăriteni și apuseni. O schimbare de rit nu implică nici decum o schimbare în credință. Nu eră vorba de vre-o schismă, necum de erezie. Apoi să nu uităm, deosebirea dintre rituri era foarte neînsemnată, și fiecare eparhie avea ritul său propriu. Cum s'au învoit însă românii, să primească drept limbă liturgică, o limbă străină și barbară, — slava, — asta e mai greu de talmăcit.

Petru noi lucrul nu se poate explica decât astfel: Țările românești, fuseseră cucerite de bulgari. Cu Dacia Traiană, s'a petrecut acelaș lucru, ca și în Galia. În Galia latină, pătrund francii. Acești barbari pun stăpânire pe țară. Ei dau o nouă organizare Galiei. «Primul rang social îl ocupă francul, barbarul,

1) N. Dobrescu. Curs de istoria Bisericii românești, la Facultatea de teologie din București.

2) D. Onciul. Originele Principatului Țării Românești. București, Elzevir, 1899. Pag. 18, 9.

seniorul feudal, la urină venea romanul»¹⁾ Legea salică și legea ripoară, fac deosebire legală între francul cuceritor, și romanul cucerit. «Si quis ingenuus hominem Francum aut Barbarum occiderit», legea îl pedepsește cu mult mai aspru decât pe ucigașul unui roman. «Si vero romanus vel Lidus occisus y fuerit». «Clasa superioară a celor de origine germanică stă la țară, unde fiecare proprietar trăia pe moșia lui, din munca roadelor ce adusesse, ori a colonilor romani ce ținea de moșia aceea»²⁾. Francii însă fură încreștinați de supușii lor romani. «Biserica dete societății astfel organizată, o nouă viață și progres. Păstrătoare a rămășițelor civilizației romane... o stăreție nu eră numai locaș de rugăciune și de meditare, ci un adăpost împotriva barbariei în toate formele ei»³⁾.

Fără îndoială, că tot cam la fel au organizat bulgarii stăpânirea lor în Dacia. Românil, vechiul colon, a rămas să muncească pentru barbarul rășboinic și stăpânitor, boer ori cneaz. Dar fiindcă seniorul, boerul dela noi, eră creștin, cu popii și ritul lui; cu încetul el e înlocuit pe moșiile lui pe popii latini, cu popii lui bulgari. Bieții români, au trebuit să se înmulțească cu asta. După ce puhoiul bulgar a trecut, boerii s'au românizat dar au păstrat pentru ei și pentru sătenii lor, legea (ori ritul) slavo-bizantin.

Inocențiu III, care știa că românii sunt de viță latină, și fuseseră filii sufleștii ai Romei Papale, reușește — un moment — să aducă câțva timp pe Ioniță, Regele româno bulgar la supunere. Ei reiau legăturile cu Roma, primesc chiar ritul latin. Dar numai câțva ani. Din cauza prelaților latini din Constantinopole, se rup din nou acele legături duhovnicești. Din ură pe latinii cuceritori ai Constantinopolei, bulgarii încep o persecuție în regulă în contra ritului latin. Ca nu cumva românii (vlahii), să fie ispitiți să păstreze legături cu Roma. Arhiepiscopul bulgar din Ohrida, întemeiază un episcopat al Vlahilor, în legături canonice cu dânsul⁴⁾.

În acest interval de patru veacuri deosebiri rituale crescuseră, și românii așa s'au fost obișnuit cu ritul oriental, încât el a ajuns ritul național al tuturor românii.

«A fost fatalul destin al istoriei», zice Onciul. Papii însă necurmat au căutat să amintească românii obârșia lor latină.

1) Aug. Thierry. Essai sur l'histoire du tiers état. Pag. 13.

2) Ibid. Pag. 15.

3) Ibid. Pag. 19.

4) Un astfel de episcopat a existat dela 1018—1186, după cum reese dintr'un catalog al episcopilor dependenți de această arhiepiscopie, ce să păstrează în Vatican și la Berlin.

Să-i scoată din acele legături ierarchice care, fără voia lor, îi țin neau departe de Roma. Se poate zice, că dacă românii nu au pierdut niciodată amintirea originii lor latine, este că Papii le-au vorbit într'una de ea.

(Va urma).

STATUL.

Teoriile moderne și doctrina Bisericii.

In românește după *Le Fur* prof. la facultatea de drept din Paris de Dr. Ion Sălăgianu.

A fost adeseori și habotnic un obicei al timpului, a găsi o divergență între teoriile publiciștilor, filozofilor, sociologilor și juriștilor moderni de o parte și doctrina Bisericii de cealaltă. Această opoziție în sepe a se manifesta cu Renașterea și Reforma și își ajunge punctele sale de maximă tenziune în secolul XVIII-lea, în Franța, triumfând teoriile Enciclopediștilor, mai calmată apoi în sec. XIX prin exagerată școala germană care divinise Statul și revenind la sistemul anticității păgâne, îi acorda din nou cele două puteri: Bșpirituala și temporală, a căror separațiune, după Histos, fusese cea mai mare isbândă realizată asupra despotismului etatic. Atunci toată lumea a putut să creadă că adevărurile elaborate cu trudă, în cursul secolelor precedente și considerate cași achiziții definitive pentru *philosophia perennis* se vor prăbuși cu un vuet lugubru și vijelios, căci în Germania, este de înregistrat dintru tot începutul, cu școala istorică, mai târziu cu materialismul istoric și cu doctrina Statului creator de drepturi după libera sa voință, nici odată nu s'a administrat o doză mai puternică de sarcasm teoriilor îmbătrânite ale dreptului nescris și ale dreptului natural, anterior și superior Statului.

În cursul marelui război, mai întâi, și în Rusia bolșevizată mai târziu, am văzut la ispravă pe corifeli doctrinelor noi, iar opera lor — cași un trăsnet luminând nourii îngrămădiți, — în toată țările și în Germania însași, a făcut ca mulți oameni gânditori, abandonând doctrinile periculoase, să reînceapă, pe baze noi, studiarea marilor probleme de stat și ale raportului acestuia fie cu indivizii fie cu celelalte state, iar cași prin rezultat al acestor laborioase străduințe ale unor oameni adeseori înstrăinași, uneori chiar ostili convingerilor contrării, a fost o considerabilă apropiere a doctrinelor noi de celece în tot timpul Biserica a prezentat cași fundament necesar al societății,

Această remarcabilă evoluție se desfășoară în demenziuni deosebite în toate domeniile fie vorba de familie, de profesiune, de stat sau de comunitatea internațională.

Statul multă vreme a fost considerat cași forma supremă a organizației omenești; el corespundea dublei necesități, a acțiunii și a drepturilor.

Necesitate de acțiune, născută din insuficiența celorlalte înjghebări sociale, familia și profesiunea, pentru a procura individului nu numai siguranța materială ci deasemenea posibilitatea dezvoltării sale complete.

Necesitate de drept, adică necesitatea de drept a „ultimului cuvânt”, obligativitatea de a se înfățișa unei autorități supreme suverane, în înțelesul că, în contra aceleia nici un recurs nu mai e posibil; aceasta putea fi întru chipată în șeful statului, adeseori în parlamentul națiunii, altă dată în Curtea supremă de justiție, însă în totdeauna ea a format un punct de oprire a pricinelor litigioase. În practică, de altfel autoritatea suverană s'a încadrat în forme foarte variabile. Ea a rezidat succesiv în familia patriarhală, în gintă sau clanul orașelor antice, în grupările feudale iar astăzi, în fine, în organismul de stat. El este acela care formează dreptul, adică el fixează regulile cari trebuie să le urmeze indivizii în raporturile dintre ei sau în acele faț de stat.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
(va urma)

EFEMERIDE

(Februarie).

1 Febr. — *Spania*. O încercare de revoluție e zadarnică.

Rusia. Trotski e expulsat împreună cu familia sa. Va fi primit în Turcia.

2 Febr. — *România*. Imprumutul e iscălit: Imprumutul total este de 102 milioane dolari repartizați astfel: Franța 22¹/₂, Anglia 10¹/₂, Belgia 2, Elveția 4, Austria 1, America 12, Italia 8, Germania 5, Suedia 30, Olanda 3, România, Cehoslovacia 1.

4. Febr. — *România*. La Sibiu, funeraliile naționale ale Emiliei Dr. Rașiu, la care au participat D. Maniu, guvernul și armata.

9. Febr. — *Rusia*. Semnarea protocolului Litvinow de către Rusia, Polonia, România, Letonia și Estonia.

11 Febr. — *Italia*. Acordul dintre Vatican și Quirinal s'a semnat.

Redactor responsabil: Prof. ION TEIUȘAN. Beiuș — Bihor.

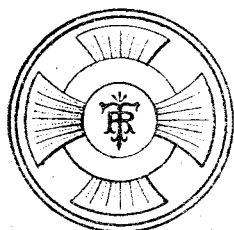
TIPARUL TIPOGRAFIEI „D O I N A” BEIUȘ 1929.

Observatorul

cultural — social — religios

Redactor responsabil :
IOAN TEIUȘAN
profesor.

Abonament pe un an Lei: 200
„ pe 1/2 an Lei: 120
Un exemplar Lei: 25

Redacția și Administrația:
BEIUȘ Jud. Bihor
Str. Pavel No. 6.

Apare lunar
Manuscrisele nu se înapoiază

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Editura „OBSERVATORUL“

- Creștinul activ Lei 30.
Viața Sf. Vasile Cel Mare Lei 6.
Viața Sf. Monica, mama Sf. Augustin Lei 6.
O prietenie în umbra mănăstirii Lei 20.

Feriți-vă de presa și literatura anticreștină!

Cetiți și răspândiți „OBSERVATORUL“

LEGEA STRĂMOȘEASCĂ

de Iuliu Maior, Blaj 1928 Tip. Seminarului 15 lei.

Colecția „Cărțile Bunului Creștin“ s'a îmbogățit cu o broșură foarte prețioasă a neobositului apostol Dr. Iuliu Maior. E o prelucrare, pe fațelesul tuturor, a paginilor din teologia dogm. fundamentală a Mitropolitului Dr. Vasilie Suciu, despre legea strămoșească a poporului român. Aci sunt chemați de martori cei mai mari istorici ai neamului: D. Onciul, N. Iorga, I. Nistor, Em. Panaitescu și A. D. Zenopol, precum, și preoți ortodocși, istorici și ei, Dr. Ioan Lupuș și Ștefan Meteș. Se pun apoi, față în față, meritele celor două biserici românești, citându-se părerile învățaților. Toți românii buni sunt datori să facă câții acesteia cea mea întinsă propagandă.

Pb.

ISTORIA UNUI SUFLET

Blaj 1928, tipografia Seminarului 100 lei.

În sfârșit, Institutul de editură „Unirea“ ni-a dat să cetim în românește biografia renumită și așa credem nemuritoare pe care a scris-o însăși sfânta Terezia a Pruncului Isus. Fiind mult așteptată, e bine venită, și câte o bucășită aparută în neuitata revistă „Cultura Creștină“ într'un stil frumos românesc, datorit unui bun scriitor care este totodată un preot zelos și înțelegător de viață sufletească, ne făcea să fim achiași după apariția operei întregi. Îi vor mulțumi toate sufletele românești cari iubesc pe sfânta mică din Lizieux.

Pb.

PĂSTORUL SUFLETESC

Anul XI No. I — bimensual — Lugoj, 200 lei anual.

În noua sa înfățișare, de altfel aproape perfectă, și cu programul său nou, largit și bine precizat. „Păstorul sufletesc“ trebuie să aibă și să-l facem un drum tot mai asigurat. Dorind să fie organul clerului catolic român, a început deja să pornească demn de această menire. Lămurit *catolic*, fără șovăire, vrea să fie atent la pulsul Bisericii unite, și să contribuie a-i desvolta viața suilească. Confratelui nostru îi zicem bun sosit și noroc.

Pb.

Biblioteca Intelectualului

- I. Lupaș — — *Epoc. princ. în Ist. Rom. Astra p. 139*
 Dr. G. Cristescu — *Percepția Mist. (ep. relig.) 20 lei Sibiu*
 „ — *Isus în Viața Modernă 25 lei „*
 „ — *Mai apr. de tine Doamne 100 lei „*
 Dr. Pascu — — *La Philo. Roumaine (1774-1922) 40 lei*
 O Ghibu — — *Ardealul și Basarabia p. 260 Cluj*
 Agârbiceanu — *Legea Trupului. Alcalay Buc.*
 „ — *Legea Minții „ „*
 Papini (tr. A. Marcu) *Viața lui Hristos (Cult. națion.)*
 Rădulescu Motru — *Psihologie*
 „ „ — *Introducere în Metafizică*
 Arhim. Scriban — *Mica Biblie*
 Scriban Lăzărescu *Les aut. chrétiens dans la Lit. frança.*
 Dr. Marinescu — *Pasteur (V. sufl. și op. lui) 20 l. Cart. R.*
 Dr. G. Coșea — *Ist. Prediceii (la Rom.) Tip. bis. Buc.*
 „ — *Călăuza Cunoașt. și combat. Sectelor*

INSTITUTUL N. D. de SION

111 str. Domnească

GALAȚI.

Cetiți „CREȘTINUL ACTIV“

„Pe urmele lui Hristos“ din sec. al XX-lea.

Edit. „Observatorul“ — Beiuș — Prețul: 30 Lei